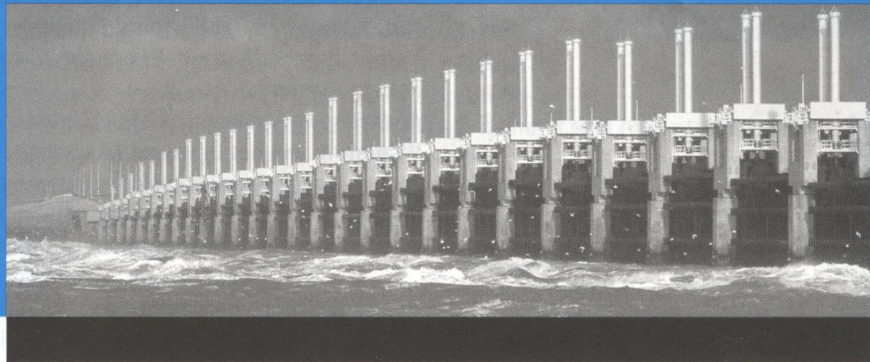

Voorwoord 12

1 Het substantief (Zelfstandig naamwoord) – Hoofdzaken

- 1.1 Wat zijn substantieven? 17
- 1.2 Substantieven die in het enkelvoud én in het meervoud voorkomen (telbare substantieven) 18
- 1.3 Niet-telbare substantieven die alleen in het enkelvoud voorkomen 18
- 1.4 Niet-telbare substantieven die alleen in het meervoud voorkomen 19
- 1.5 Meervoudsvorming 19
- 1.6 *De of het?* 20
- 1.7 Verkleinwoorden 20

2 Het substantief (Zelfstandig naamwoord) – Bijzonderheden

- 2.1 Onregelmatige meervoudsvorming 22
- 2.2 De spelling van de meervoudsvormen 23
- 2.3 Regels voor de combinatie van substantieven met *het* of *de* 25
- 2.4 Verkleinwoorden 27
- 2.5 Woordvorming 30
- 2.6 Dubbele substantiefgroepen 34
- 2.7 Enkelvouds- en meervoudsvormen die men niet zou verwachten 35
- 2.8 Weglating en toevoeging van een lidwoord die men niet zou verwachten 36

3 Het persoonlijk voornaamwoord (Pronomen personale)

- 3.1 De vormen van het persoonlijk voornaamwoord 37
- 3.2 Het gebruik van de subjects- en objectsvormen 37
- 3.3 Verplicht gebruik van de volle vormen 38
- 3.4 *U of jij?* 38
- 3.5 *U of jullie?* 39
- 3.6 Het gebruik van de vormen van de eerste en tweede persoon 39
- 3.7 Het gebruik van de vormen van de derde persoon 39
- 3.8 De positie van gereduceerde vormen 42
- 3.9 De pronominale verwijzing naar mannelijke en vrouwelijke *de*-woorden 43
- 3.10 Het gebruik van *zelf* 44

4 Het lidwoord (Artikel) – Hoofdzaken

- 4.1 Vier functies van lidwoorden 45
- 4.2 Voorbeelden van de gebruiksmogelijkheden 46
- 4.3 Welk bepaald lidwoord, *de* of *het*? 48

- 5 **Het lidwoord (Artikel) – Bijzonderheden**
- 5.1 Het gebruik van *een* bij beroepsnamen 49
 - 5.2 Het gebruik van het lidwoord bij namen van talen 49
 - 5.3 Verplicht gebruik van het *bepaald lidwoord* bij sommige niet-telbare substantieven 50
 - 5.4 Andere gevallen waarin het *bepaald lidwoord* (bijna altijd) verplicht is 51
 - 5.5 Weglating van het lidwoord na voorzetsels 51
 - 5.6 Weglating van het lidwoord na het voegwoord *als* 53
 - 5.7 Weglating van het lidwoord in vaste combinaties van werkwoord en object 53
 - 5.8 Gebruik van het lidwoord bij niet-telbare substantieven 53
- 6 **Het aanwijzend voornaamwoord (Demonstratief pronomen)**
- 6.1 De combinatiemogelijkheden van aanwijzende voornaamwoorden met substantieven 55
 - 6.2 De functies van aanwijzende voornaamwoorden 56
 - 6.3 Voorbeelden van aanwijzend gebruik 56
 - 6.4 Voorbeelden van verwijzend gebruik 56
 - 6.5 Voornaamwoordelijke bijwoorden met een aanwijzende of verwijzende functie 57
- 7 **Het bezittelijk voornaamwoord (Possessief pronomen)**
- 7.1 Bijvoeglijke bezittelijke voornaamwoorden 59
 - 7.2 Zelfstandige bezittelijke voornaamwoorden 61
- 8 **Het adjectief (Bijvoeglijk naamwoord) – Hoofdzaken**
- 8.1 Wat zijn adjectieven? 63
 - 8.2 De stellende trap, de comparatief en de superlatief 63
 - 8.3 Attributief gebruik van het adjectief 64
 - 8.4 Predicatief gebruik van het adjectief 64
 - 8.5 Adverbiaal gebruik van het adjectief 64
 - 8.6 Het gebruik van de stellende trap bij vergelijkingen 64
 - 8.7 Gebruik van de comparatief 65
 - 8.8 Gebruik van de superlatief 65
- 9 **Het adjectief (Bijvoeglijk naamwoord) – Bijzonderheden**
- 9.1 Het gebruik van werkwoordsvormen als adjectief 67
 - 9.2 De spelling van het adjectief met de uitgang *-e* 67
 - 9.3 Geen uitgang *-e* bij attributief gebruik 68
 - 9.4 Adjectieven die niet predicatief gebruikt kunnen worden 69
 - 9.5 Adjectieven die niet attributief gebruikt kunnen worden 69
 - 9.6 Adjectieven met een prefix. Het prefix betekent: *extreem* 69
 - 9.7 *Hoe* + comparatief ... *hoe* + comparatief en *Hoe* + comparatief ... *des te* + comparatief 70
 - 9.8 De vorm van het adjectief na woorden als *iets*, *niets* en *wat* 70
 - 9.9 Het gebruik van de woorden *erg*, *heel*, *zeer* en *veel* in combinatie met adjectieven 70
 - 9.10 Afwijkende comparatief- en superlatiefvormen 71
 - 9.11 Omschreven comparatiefvormen 71
 - 9.12 Omschreven superlatiefvormen 71
- 10 **Het telwoord (Numerale)**
- 10.1 Soorten telwoorden 72
 - 10.2 Hoofdtelwoorden 73
 - 10.3 Rangtelwoorden 75
- 11 **Vormkenmerken van het werkwoord**
- 11.1 Het presens (de onvoltooid tegenwoordige tijd o.t.t.) 77
 - 11.2 Het imperfectum (de onvoltooid verleden tijd o.v.t.) 78
 - 11.3 Het perfectum en het plusquamperfectum (de voltooide tijden) 79
 - 11.4 Het futurum 81

- 12 **Congruentie tussen subject en persoonsvorm**
- 12.1 Schematisch overzicht 82
 - 12.2 Uitzondering: congruentie met het naamwoordelijk deel van het gezegde 83
 - 12.3 Eventuele problemen met congruentie in persoon 83
 - 12.4 Eventuele problemen met congruentie in getal 84
 - 12.5 Enkelvoud bij een meervoudige vorm die als naam of titel fungeert of die naar zichzelf verwijst 85
 - 12.6 Meervoud bij een meervoudige geografische of staatkundige naam 85
 - 12.7 Enkelvoud of meervoud in nevenschikkingen 86
- 13 **Zijn, hebben en worden**
- 13.1 Zijn 87
 - 13.2 Hebben 88
 - 13.3 Worden 89
- 14 **Het gebruik van de werkwoordstijden**
- 14.1 Het gebruik van het presens 90
 - 14.2 Het gebruik van het perfectum 91
 - 14.3 Het gebruik van het imperfectum 92
 - 14.4 De keuze tussen perfectum en imperfectum bij het spreken over het verleden 93
 - 14.5 Het gebruik van het plusquamperfectum 94
 - 14.6 De keuze tussen het imperfectum en het plusquamperfectum bij het fantaseren over mogelijkheden en onmogelijkheden (modale functies) 95
 - 14.7 Het gebruik van het futurum 95
 - 14.8 Werkwoordstijden in de indirecte rede 96
- 15 **De imperatief (Gebiedende wijs)**
- 15.1 De vormen van de imperatief (zonder subject) 98
 - 15.2 De vormen van de imperatief met subject 98
 - 15.3 De functies van de imperatief 98
 - 15.4 Bijzondere vormen 99
- 16 **Reflexieve (wederkerende) werkwoorden**
- 16.1 Schema 101
 - 16.2 Noodzakelijk reflexieve werkwoorden 101
 - 16.3 Toevallig reflexieve werkwoorden 102
- 17 **Koppelwerkwoorden**
- 17.1 Voorbeelden 103
- 18 **Scheidbare werkwoorden**
- 18.1 Gevallen waarin het prefix van het werkwoordelijk deel wordt gescheiden 104
 - 18.2 Gevallen waarin het prefix van het werkwoordelijk deel gescheiden *mag* worden 105
 - 18.3 Gevallen waarin het prefix en het werkwoord één geheel vormen 108
 - 18.4 Voorbeelden van scheidbare werkwoorden 108
- 19 **Modale hulpwerkwoorden**
- 19.1 Zullen 109
 - 19.2 Willen 112
 - 19.3 Moeten 113
 - 19.4 Hoeven 113
 - 19.5 Kunnen 114
 - 19.6 Mogen 115
- 20 **Werkwoorden die samengaan met een infinitief**
- 20.1 Werkwoorden met een infinitief 117
 - 20.2 Werkwoorden die samengaan met *te* + infinitief 118

- 21 **De volgorde van werkwoorden onderling**
- 21.1 Twee werkwoorden achter elkaar 120
 - 21.2 Drie werkwoorden achter elkaar 122
 - 21.3 Vier werkwoorden achter elkaar 122
 - 21.4 Voltooid deelwoord en infinitief als adjectief of adverbium 123
 - 21.5 De constructie: *aan het* + infinitief + *zijn* 123
- 22 **Het tegenwoordig deelwoord (Participium praesentis)**
- 22.1 Gebruik als adjectief 124
 - 22.2 Zelfstandig gebruik 124
- 23 **De conjunctief (Aanvoegende wijs)**
- 23.1 De vorm van de conjunctief 126
 - 23.2 De functies van de conjunctief 126
- 24 **Inchoatieve constructies**
- 24.1 *Beginnen te* + infinitief 127
 - 24.2 *Gaan* + infinitief 127
 - 24.3 *Op het punt staan (om)* ... *te* + infinitief 127
- 25 **Duratieve constructies**
- 25.1 *Aan het* + infinitief + *zijn* 128
 - 25.2 *Zitten, staan, liggen, lopen en hangen* + *te* + infinitief 128
 - 25.3 *Bezig zijn (te)* of *bezig zijn (met)* 128
- 26 **Het onbepaald voornaamwoord (Indefinit pronomen)**
- 26.1 De vormen 130
 - 26.2 Het gebruik van *je, men* en *ze* 130
 - 26.3 Het gebruik van *ieder(e)* en *elk(e)* 131
 - 26.4 Het gebruik van *iedereen* en *alles* 131
 - 26.5 Het gebruik van *al* en *alle(n)* 132
 - 26.6 Het gebruik van *allemaal* en *allen* 132
 - 26.7 Het gebruik van *iemand* en *niemand* en van *iets, wat* en *niets* 132
 - 26.8 Het gebruik van *wie* ... *ook* en *wat* ... *ook* 133
 - 26.9 Het gebruik van *sommige(n), verscheidene(n)* en *verschillende(n)* 133
 - 26.10 Het gebruik van *voldoende, genoeg* en *zat* 133
 - 26.11 Het gebruik van *wat, een paar* en *enkele* 134
- 27 **Het wederkerend en wederkerig voornaamwoord**
- 27.1 Het wederkerend voornaamwoord (reflexief pronomen) 135
 - 27.2 Het wederkerig voornaamwoord (reciproque pronomen) 137
- 28 **Het vragend voornaamwoord (Interrogatief pronomen)**
- 28.1 De vormen 139
 - 28.2 De gebruiksmogelijkheden 139
- 29 **Het betrekkelijk voornaamwoord (Relatief pronomen)**
- 29.1 De vormen 142
 - 29.2 De gebruiksmogelijkheden 142
- 30 **Voorzetsels, achterzetsels en voorzetselcombinaties**
- 30.1 Voorbeelden 145
 - 30.2 Overzichten 146
- 31 **Het bijwoord (Adverbium)**
- 31.1 Voorbeelden 150
 - 31.2 Gebruik 150
 - 31.3 Oordeelpartikels 151
 - 31.4 Voegwoordelijke bijwoorden 152
 - 31.5 Voorzetselbijwoorden 153

- 32 **Het voornaamwoordelijk bijwoord**
- 32.1 Voorbeelden van vormen 154
 - 32.2 Wanneer gebruikt men gewone voornaamwoorden en wanneer voornaamwoordelijke bijwoorden? 154
 - 32.3 Aanwijzend of verwijzend gebruik van voornaamwoordelijke bijwoorden 155
 - 32.4 Vragend gebruik 156
 - 32.5 Gebruik in een betrekkelijke bijzin 156
 - 32.6 Verwijzing naar personen? 157
 - 32.7 Voornaamwoordelijke bijwoorden die verwijzen naar zinnen 157
 - 32.8 Splitsing van de onderdelen van het voornaamwoordelijke bijwoord 158
 - 32.9 Bijzondere vormen 159
- 33 **De gebruiksmogelijkheden van *er* – Hoofdzaken**
- 33.1 De vijf verschillende soorten *er* 161
 - 33.2 Verwijzend gebruik van *er* 161
 - 33.3 Grammaticaal gebruik van *er* 162
- 34 **De gebruiksmogelijkheden van *er* – Bijzonderheden**
- 34.1 Het gebruik van *erin* als plaatsbepaling (functie 1) 164
 - 34.2 Het gebruik van *ernaartoe*, *erheen* en *ervandaan* als richtingsbepaling 164
 - 34.3 Geen *er* (functie 4) in zinnen die met een plaatsbepaling beginnen 164
 - 34.4 De plaats van het verwijzende *er* in de zin 164
 - 34.5 Splitsing van voornaamwoordelijke bijwoorden als *ermee*, *ernaar* en *ervoor* 165
 - 34.6 De plaats van het grammaticale *er* in de zin 165
 - 34.7 Verschillende soorten *er* in dezelfde zin 166
 - 34.8 *Er* en *het* als introductie van onderwerpszinnen 166
- 35 **Het voegwoord**
- 35.1 Nevenschikkende voegwoorden 169
 - 35.2 Onderschikkende voegwoorden 172
 - 35.3 Waarom bestaan de voegwoorden *indat* en *onderdat* niet? 177
 - 35.4 Voorzetsels die aan het begin van beknopte bijzinnen staan 178
- 36 **De interjectie (Tussenwerpsel)**
- 36.1 Voorbeelden van het gebruik van interjecties 179
 - 36.2 De betekenis van interjecties 179
- 37 **Negatie (Ontkenning)**
- 37.1 Het gebruik van *geen* 181
 - 37.2 Het gebruik van *niet* 182
 - 37.3 De plaats van het negatie-element bij werkwoorden die een opinie uitdrukken 182
 - 37.4 Negatie in contrastsituaties 183
 - 37.5 Het gebruik van *niemand*, *niets*, *nooit* en *nergens* 183
 - 37.6 *Nooit* versus *ooit niet*; *niets* versus *iets niet*, enzovoort 183
 - 37.7 Impliciete ontkenning 184
 - 37.8 Het gebruik van *noch* 185
- 38 **Enkelvoudige en samengestelde zinnen**
- 38.1 Het onderscheid tussen enkelvoudige en samengestelde zinnen 186
 - 38.2 Onderschikkend zinsverband 186
 - 38.3 Nevenschikkend zinsverband 187
- 39 **Zinsverbindende elementen**
- 39.1 Nevenschikkende verbindingswoorden 188
 - 39.2 Onderschikkende verbindingswoorden 190
- 40 **Nevenschikking**
- 40.1 Samenvatting van de kenmerken van nevenschikking 193
 - 40.2 Welke elementen kunnen worden nevenschikt? 194
 - 40.3 De elementen moeten gelijkwaardig zijn 194
 - 40.4 De belangrijkste nevenschikkende verbindingswoorden 195
 - 40.5 Congruentie als een nevenschikking subject is 196

41	Samentrekking
41.1	Woorddelen 198
41.2	Delen van zinsdelen 198
41.3	Zinsdelen 199
41.4	Meerdere woordgroepen 200
41.5	Voor- én achterwaartse samentrekking 200
42	Hoofdzaken van de volgorde in de Nederlandse zin
42.1	Soorten zinnen 201
42.2	De mededelende zin 202
42.3	De gebiedende zin 202
42.4	De <i>ja/nee</i> -vraag 203
42.5	De vraagwoordvraag 203
42.6	De samengestelde zin 204
42.7	De bijzin 204
42.8	Samenvattend overzicht 206
43	De functie van de woordvolgorde
43.1	Neutrale mededelingen: topic en comment 207
43.2	Niet-neutrale mededelingen: contrast 209
43.3	Volgordeverschil zonder functie 210
44	Vorm en functie van hoofdzinnen
44.1	Soorten zinnen 211
44.2	De woordvolgorde van de enkelvoudige hoofdzin 212
44.3	Vorm en functie van de mededelende zin (declaratieve zin) 213
44.4	Vorm en functie van de gebiedende zin (imperatieve zin) 215
44.5	Vorm en functie van de <i>ja/nee</i> -vraag 216
44.6	Vorm en functie van de vraagwoordvraag 217
44.7	Afwijkende functies van zinstypen 219
44.8	Incomplete zinnen 220
45	Vorm en functie van bijzinnen
45.1	Kenmerken van de bijzin 222
45.2	De woordvolgorde in de bijzin 223
45.3	Functie en positie van de bijzin in de hoofdzin 224
45.4	Beknopte bijzinnen 225
46	Bijzonderheden van werkwoordelijke constructies
46.1	Hoofdzinnen, bijzinnen, beknopte bijzinnen 229
46.2	Zelfstandige bijzinnen en onzelfstandige hoofdzinnen 229
46.3	Beknopte bijzinnen als adjectivische bepalingen 230
46.4	Beknopte bijzin op de plaats van het substantief in een prepositieconstructie 230
46.5	Nominalisering 231
46.6	Deelwoordconstructie 232
47	Zinnen met vraagwoorden
47.1	Vragend voornaamwoord 234
47.2	Vragend bijwoord 235
48	De woordvolgorde in het middenstuk van de zin
48.1	Subject en objecten 237
48.2	Zinsdelen met een nauwe band met het werkwoord 237
48.3	Bepalingen 239
49	Bijzonderheden van de volgorde in de Nederlandse zin
49.1	Een voorzetselgroep op de laatste zinsplaats 242
49.2	Gevalen waarin de voorzetselgroep op de laatste zinsplaats moet staan 243
49.3	Gevalen waarin de voorzetselgroep niet op de laatste zinsplaats kan staan 243
49.4	De positie van bijzinnen in de hoofdzin 244
49.5	Voor- en nageplaatste constructies 246

50	Passieve zinnen (Zinnen in de lijdende vorm)
50.1	Wat zijn passieve zinnen? 247
50.2	Passieve en actieve zinnen 248
50.3	De vormen van het passief 248
50.4	De functie van de passiefconstructie 249
50.5	De <i>door</i> -bepaling in een passieve zin 251
50.6	De functie van de werkwoordstijden in het passief 253
51	Ontleden
51.1	Zinsontleding 257
51.2	Woordbenoeming 264
52	Spelling en interpunctie
52.1	Het alfabet 272
52.2	Spraakklanken 272
52.3	Vocalen 273
52.4	Consonanten 273
52.5	Syllaben 274
52.6	Spelling van de sjwa 275
52.7	Spelling van de andere korte klinkers 275
52.8	Twee belangrijke spellingconventies 276
52.9	Spelling van de lange vocalen die geen diftong zijn 277
52.10	Spelling van de consonanten 278
52.11	Spelling van de werkwoordsvormen 279
52.12	Spelling van de tussenletter <i>-n-</i> in samenstellingen 281
52.13	Hoofdletters 281
52.14	Deelteken, koppelteken en apostrof 282
52.15	Punt, (vraagteken, uitroepeten) puntkomma, komma en dubbele punt 284
53	Frequent voorkomende onregelmatige werkwoorden 285
	Register en verklarende termenlijst 290
	Illustratieverantwoording 308

Register en verklarende termenlijst

Aanwijzingen bij het gebruik van de lijst

- Bij een vetgedrukt trefwoord staat een korte uitleg.
- Bij de normaal gedrukte trefwoorden staan verwijzingen naar hoofdstukken en paragrafen uit het boek.
- Een pijltje (→) betekent: kijk ook bij de term die achter de pijl staat.
- Een dubbele pijl (↔) betekent: het trefwoord betekent hetzelfde als de term na de pijl. Kijkt u ook bij die term.
- Een liggend streepje (—) geeft de plaats van het trefwoord aan in een omschrijving. Dus *aanwijzend voornaamwoord* <bijvoeglijk _> 6 betekent: in hoofdstuk 6 kunt u informatie vinden over het bijvoeglijk aanwijzend voornaamwoord.
- Met de apostrof (') in woorden als *m'n* en *'t* is geen rekening gehouden. U moet *m'n* in de lijst zoeken als MN, en *'t* als T. *m'n* staat dus tussen de trefwoorden *MIS*- en *MODAAL* in. *'t* staat vooraan bij de trefwoorden die met T beginnen.
- Ook met de koppeltekens bij affixen als *-ste* of *ge-* en verbindingsklanken als *-e-* is geen rekening gehouden: ze zijn gealfabetiseerd als STE, GE en E.
- In het register staan verwijzingen naar de paragrafen die geen nummer hebben tussen rechte haken: 2.7.1 [Aantallen] betekent: paragraaf 2.7.1 onder het kopje AANTALLEN.
- Er zijn ook termen opgenomen die niet door ons in het boek worden gebruikt, maar die wel gangbaar zijn.

→ duidt in het boek een verwijzing aan naar de termenlijst of naar een ander hoofdstuk

◇ duidt in de voorbeelden in het boek de plaats aan waar iets is weggelaten

A

aan 5.5.5; 30.2

aan het + infinitief + *zijn* 21.5; 25.1

aandacht <om _ vragen> 49.5.1

aanloop Woordgroep(en) vóór de eerste zinsplaats, gescheiden van de zin door een komma of een pauze; in de zin zelf staat altijd een verwijswoord. Bijvoorbeeld, in de zin *Die man, die is altijd aardig tegen mij,* is *Die man* de aanloop, *die* het verwijswoord binnen de zin. In dit boek wordt de aanloop behandeld als **VOORGEPLAATSTE CONSTRUCTIE** (49.5.1).

aanroep 49.5.1

aantal 2.7.1 [Aantallen]; 12.2.4 <het _ X-en>; 12.4.3 <een _ X-en>

aantonende wijs (indicatief) Bijna alle zinnen staan in de aantonende wijs, behalve zinnen die in de gebiedende wijs of in de aanvoegende wijs staan. Als er niets wordt gezegd over de wijs, dan bedoelen we de aantonende wijs.

aanvoegende wijs De zinnen *Moge God mijn gebed verhoren*, *Men neme 200 gram suiker...* en *Leve de koningin!* staan in de aanvoegende wijs. In het Nederlands komt deze wijs heel zelden voor, behalve in recepten.

aanvoegende wijs 23; ↔ conjunctief

aanvulling 44.8.2

aanwijzend ↔ demonstratief

aanwijzend gebruik <van aanwijzend voornaamwoord> 6.2; 6.3

aanwijzend gebruik <van voornaamwoordelijk bijwoord> 6.5.1; 32.3

aanwijzend voornaamwoord *deze/dit; die/dat* in *deze/die tafel; dit/dat huis*.

aanwijzend voornaamwoord 3.7; 3.8; 6; 51.2.4 [Aanwijzend voornaamwoord]

aanwijzend voornaamwoord <bijvoeglijk _> 6

aanwijzend voornaamwoord <verwijzend gebruik> 6.4

aanwijzend voornaamwoord <verwijzend naar hele zin> 6.4

aanwijzend voornaamwoord <vorm van _> 6.1

aanwijzend voornaamwoord <zelfstandig _> 6

aanwijzing <een _ geven> 23.2.2

absoluut-categoriaal ↔ generiek; → abstract <gebruik van het lidwoord>

abstract gebruik van het lidwoord In de volgende zin wordt het bepaalde lidwoord abstract gebruikt: *De pinguïn kan niet vliegen. De pinguïn* betekent hier: *alle pinguïns*.

abstract <gebruik van het lidwoord> 4; 4.1.4;

4.2.4; 51.2.3; ↔ generiek; ↔ absoluut-categoriaal

abstract <substantief> 1.3; 2.5.2 [Het suffix *-e* ter vorming van abstracte substantieven]; 2.5.2 [Het suffix *-ing* waarmee men een abstract substantief maakt van een werkwoord]; 5.3.2; 51.2.3

accent 7.1.1; ↔ nadruk; ↔ klemtoon

achtervoegsel In het woord moordenaar is *-enaar* een achtervoegsel.

achtervoegsel ↔ suffix

achterwaarts 41; → samentrekking

achterzetsel In de zin *Ik loop de trap op* wordt *de trap op* wel als een voorzetselconstituent beschouwd en daarin is *op* een postpositie.

achterzetsel 30; 30.1.2; 51.2.6; ↔ postpositief actief ↔ bedrijvend; 34.8; → passief

actieve vorm Tegenhanger van de passieve zinsvorm. De zin *De auteur signeert het boek* is actief, en de zin *Het boek wordt door de auteur gesigneerd* is passief.

adjectief 2.1.6; 2.5.2 [Het suffix *-e* om persoonsnamen te vormen; Het suffix *-e* om adjectieven zelfstandig te gebruiken; Het suffix *-e* ter vorming van abstracte substantieven]; 8; 9; 21.4; 51.2.2; → trappen van vergelijking; ↔ bijvoeglijk naamwoord; → adjectivische bepaling

adjectief <adverbiaal gebruik van het _> 8.5; 9.3.3; 9.6

adjectief <attributief gebruik van het _> 8.3; 9.5; 9.6

adjectief <combinatie met *een* en persoonsnaam> 9.3.3

adjectief <eindigend op *-r*> 9.10

adjectief <eindigend op *-s*> 9.10

adjectief <met prefix van graad> 9.6

adjectief <predicatief gebruik van het _> 8.4; 9.4; 9.6

adjectief <spelling van het _> 9.2

adjectief <stoffelijk _> 9.4

adjectief <*te* + _ + *om* + beknopte bijzin> 46.4.1

adjectief <tegenwoordig deelwoord als _> 22.2

adjectief <vaste combinatie met bepaald lidwoord en substantief> 9.3.2

adjectief <voltoid deelwoord als _> 9.3.1; 9.12

adjectief <vormen van het _> 8.2; 8.3

adjectief <werkwoordsvorm als _> 9.1

adjectivisch ↔ bijvoeglijk

adjectivische bepaling 8.3; 51.1.7; ↔ bijvoeglijke bepaling; → attributief gebruik

adjectivische bepaling <beknopte bijzin als _> 46.3

adjectivische bepaling <deelwoordconstructie als _> 46.6.1; 46.6.2

adjectivische constituent Een constituent met een bijvoeglijk naamwoord als kern, al of niet vergezeld van nadere bepalingen, bijvoorbeeld: *heel moeilijk; erg vervelend; gek genoeg*.

adjectivische constituent <die een maat of hoeveelheid aanduidt> 48.2.5

adjectivische zinsdelen 48.2.1

adverbiaal ↔ bijwoordelijk; 51.2.2

adverbiaal <gebruik van het adjectief> 8.5

adverbiale ↔ bijwoordelijke

adverbiale bepaling 5.6; 48.2.4; 48.3.1; 51.1.6; ↔ bijwoordelijke bepaling; → modale bepaling

adverbiale bepaling <deelwoordconstructie als _> 46.6.2

adverbiale bepaling <in het comment> 43.1

adverbiale bepaling <positie van de adverbiale bijzin> 45.3.4

adverbiale bijzin 45.3.4; 49.4.6; ↔ bijwoordelijke bijzin; → bijzin

adverbiale bijzin <positie in de hoofdzin> 45.3.4

adverbium 21.4; 31; 32; 51.2.8; ↔ bijwoord

adverbium <interrogatief _> · vragend bijwoord; 45.1; 45.2.2

adverbium <positie in het middenstuk> 48.1.2

adverbium <pronominaal _> ↔ voornaam-

woordelijk bijwoord; 45.1

adverbium <relatief _> ↔ betrekkelijk bij-

woord; 45.1; 45.2.2

adverbium <vragend _> ↔ vragend bijwoord;

47.2

advies <een _ geven> 15.3.4; 19.1.3 [Een voor-

zichtig, beleefd advies geven]; 19.3.2

[Advies geven]

affix Toevoegsel (voorvoegsel, tussenvoegsel of achtervoegsel): toevoeging waarmee van een woord een ander woord gemaakt kan worden dat een andere betekenis heeft en meestal ook een andere categorie.

Bijvoorbeeld *ontdekken* is een werkwoord met een andere betekenis dan *dekken*, *breedte* is een substantief waarin als grondwoord het adjectief *breed* voorkomt.

affix → prefix; → suffix; → infix; → verbindingsklank; → uitgang

afgeleid werkwoord <verleden-tijdsvorm van een _> 11.2.3

afhankelijke zin Hoofdzin of bijzin die een functie heeft binnen een andere zin.

Bijvoorbeeld in de zinnen *Hans zegt: 'Dat is onzin'* en *Hans zegt dat dat onzin is* zijn *Dat is onzin*/dat dat onzin is afhankelijke zinnen.

afleiding (derivatie) De vorming van een nieuw woord door aan een bestaand woord een voor- of achtervoegsel toe te voegen, bijvoorbeeld: *moordenaar* is gevormd uit *moord* en het achtervoegsel *-enaar*; *bedenken* is gevormd uit *denken* en het voorvoegsel *be-*.

afleiding 8.2; 14.7.1

afpraak <iemand herinneren aan een _> 19.1.3

afstand 6.1.1; 6.1.2; 6.2.1; 6.4.1

al 26.5; 31.3

alfabet 52.1

algemene uitspraak 14.1.4; 14.6; → absoluut-categoriaal; → representatief-categoriaal; abstract <gebruik van het lidwoord>

alle 26.5

alleen 31.3; 31.4

allemaal 26.6

allen 26.5; 26.6

alles 26.4

als 5.6; 8.7; 35.2.2 [Als]

alsof 5.6

althans 31.4

alvorens 46.4

antecedent (= datgene wat voorafgaat) In de zin *Het meisje, dat haar popje liefkoost, is mijn dochter, is Het meisje* antecedent. Het betrekkelijk voornaamwoord *dat* heeft dezelfde verwijzing als *het meisje*. In de zin *Dat wat hij wil is absoluut onmogelijk* is *dat* het antecedent. In dit laatste geval kan het antecedent weggelaten worden: *Wat hij wil is absoluut onmogelijk*. Men spreekt dan van een impliciet of ingesloten antecedent.

antecedent 5.7; 7.1.3; 27.2.1; 29; 45.3.2;

49.4.1; 49.4.2; 49.4.4

antwoord 44.8.2

apostrof 52.14

appositie ↔ bijstelling

artikel 5; 51.2.3; ↔ lidwoord

attributief gebruik Een bijvoeglijk naamwoord kan attributief of niet-attributief (predicatief, bijwoordelijk of zelfstandig) gebruikt worden. In de zin *Het lieve meisje speelt met haar popje* is *lieve* attributief gebruikt: het staat vlak voor het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort. In de zin *Het meisje is lief* wordt *lief* predicatief gebruikt; in de zin *Het meisje speelt lief met haar popje* wordt *lief* bijwoordelijk gebruikt. In de volgende zin is *lief* zelfstandig: *Er zijn twee meisjes; het lieve licht, het vervelende huilt*.

attributief <gebruik van het adjectief> 9.3;

51.2.2

attributief <niet- _ gebruik van het adjectief>

9.11; 51.2.2

B

balansschikking Een afhankelijke zin met hoofdzinsvolgorde, ingeleid door het voegwoord *of*. Bijvoorbeeld: *Frits kon geen woord zeggen of Tina barstte in huilen uit*. De betekenis is: *Als Frits een woord zei, barstte Tina (meteen) in huilen uit*.

be- <bij werkwoord> 11.3.2

bedoeling <de _ zijn> 19.1.3

begin → beginstuk

beginnen 20.2.4

beginnen te 24; 24.1

beginstuk 44.2; 49

beginstuk <objectsbepaling in het _> 48.3.2

beginstuk <subjectsbepaling in het _> 48.3.2

bekend 4.1.1; 4.2.1; 6.1.1; 6.1.2; 6.4.1

beknpte bijzin Een bijzin zonder onderwerp en persoonsvorm, en meestal zonder voegwoord, bijvoorbeeld: *Trudy belooft Harry een boodschap voor hem te doen* (= dat zij een boodschap voor hem zal doen); *Trudy vroeg Harry een boodschap voor haar te doen* (= of hij een boodschap voor haar wil doen).

beknpte bijzin 45.3; 45.4; 46.1

beknpte bijzin <als adjectivische bepaling> 46.3

beknpte bijzin <_ of gewone bijzin onmogelijk> 45.4.3

beknpte bijzin <functie van de _> 45.4.1;

45.4.2; 45.4.4

beknpte bijzin <in combinatie met een prepositie> 45.4.4; 46.4

beknpte bijzin <in combinatie met een voorzetsel> 45.4.4; 46.4

beknpte bijzin <kenmerken van de _> 45.4.1

Beknpte bijzin <keuze tussen gewone en _>

45.4.2

beknpte bijzin <om bij de _> 46.4.1

beknpte bijzin <te + adjectief + om + _>

46.4.1

beknpte bijzin <verschil tussen gewone en _>

45.4.3

beknpte bijzin <verschil tussen nominalisering en _> 46.5

beknpte bijzin <voorzetsels die aan het begin van _ staan> 35.4

belanghebbend voorwerp In de zin *Marianne schenkt haar man een borrel in* is *haar man* belanghebbend voorwerp.

belofte <een _ doen> 19.1.2 [Een belofte doen]

beloven 20.2.4; 49.4.1; 49.4.4

bepaald 1.3; 1.4; 4.1.1; 10.1; → _ telwoord; → _ lidwoord

bepaald <gebruik van het lidwoord> 4.2.1

bepaald lidwoord *de, het in de fiets, het paard*.

bepaald lidwoord 1.6; 4; 5.2; 5.3; 5.4; 6.2.2; 51.2.3

bepaald substantief <als topic> 43.1

bepaald telwoord *één, twee, drie, enz.; eerste, tweede, derde, enz.*

bepaald telwoord 51.2.7

bepaald zelfstandig naamwoord <als topic> 43.1

bepaling 48.3; → voorbepaling; → nabepaling; → kern; → bijwoordelijke _ (= adverbiale bepaling); → bijvoeglijke _ (= adjectivische bepaling); → subjectsbepaling; → objectsbepaling; → *door*-bepaling

bepaling <beknpte bijzin als adjectivische _> 46.3

bepaling van duur 14.1.3

bepaling van gesteldheid Een zinsdeel dat een kwalificatie geeft bij het onderwerp of lijdend voorwerp; *gesteldheid* = de toestand waarin iets verkeert. Soms is er geen direct verband tussen die toestand en de betekenis van het werkwoord, bijvoorbeeld in de zin *Glimlachend keek zij hem aan*. Dit soort bepalingen worden in hoofdstuk 48 aangeduid als subjects- en objectsbepalingen. In andere gevallen is er een causaal verband. Bijvoorbeeld: in de zin *Saskia verfde haar tenen rood* worden de tenen rood door het verven, en in de zin *Sara vindt Jozef irritant* is Jozef irritant voorzover Sara dat vindt, in de opinie van Sara dus. Wanneer er een causale relatie is tussen wat door het gezegde wordt uitgedrukt en wat door de bepaling wordt uitgedrukt, spreekt men wel van *predicatieve bepalingen*.

bepaling van plaats ↔ bijwoordelijke bepaling (van plaats); 44.3.1; 48.3.1

bepaling van richting 48.2.4

bepaling van tijd ↔ bijwoordelijke bepaling (van tijd); 44.3.1; 48.3.1

beroepsnaam 5.1

besluiten 20.2.4

betrekkelijk ↔ relatief

betrekkelijk <gebruik van het voornaamwoordelijk bijwoord> 32.5

betrekkelijk bijwoord 45.1; 45.2.2; 51.2.8

betrekkelijk voornaamwoord *die, dat, wie, wat, wiens, welk(e)* in zinnen als: *Het meisje dat daar loopt is mijn geliefde. Mannen moeten eten wat hun vrouw voor hen kookt.*

betrekkelijk voornaamwoord 29; 45.1; 45.2.2; 51.2.4 [Betrekkelijk voornaamwoord]; ↔ relatief pronomen

betrekkelijk voornaamwoord <gebruik> 29.2

betrekkelijk voornaamwoord <met expliciet antecedent> 29.2.1

betrekkelijk voornaamwoord <met impliciet antecedent> 29.2.2

betrekkelijk (voornaam)woord <met voorzetsel> 29.2.3

betrekkelijk voornaamwoord <vorm van het > 29.1

betrekkelijke ↔ relatieve

betrekkelijke bijzin In de zin *Saskia, die haar tenen altijd rood verft, is een leuke vrouw, is die haar tenen altijd rood verft* betrekkelijke bijzin bij *Saskia*.

betrekkelijke bijzin ↔ relatieve bijzin; bijvoeglijke bijzin

betreuren 49.4.1; 49.4.4

bevelende zin ↔ gebiedende zin → imperatief

bezig zijn (met) 25.3

bezig zijn (te) 25.3

bezittelijk ↔ possessief

bezittelijk voornaamwoord *mijn, jouw/je, zijn, haar, uw, ons, jullie, hun*; bijvoorbeeld *Jouw fiets is mooi. De mijne is nog mooier.*

bezittelijk voornaamwoord 7; 51.2.4

[Bezittelijk voornaamwoord]; ↔ possessief pronomen

bezittelijk voornaamwoord <bijvoeglijk > 7.1; 7.1.3

bezittelijk voornaamwoord <gereduceerde vorm van > 7.1.2

bezittelijk voornaamwoord <volle vorm van > 7.1.2

bezittelijk voornaamwoord <vorm van bijvoeglijk > 7.1.1

bezittelijk voornaamwoord <zelfstandig> 7.2; 7.2.2

bijstelling (appositie) Een naamwoordelijke constituent die in de zin altijd de functie van bijvoeglijke bepaling heeft en die direct achter een andere naamwoordelijke constituent staat, bijvoorbeeld in de zin *Mijn vader, een vriendelijke man, kan soms heel driftig zijn, is een vriendelijke man* bijstelling bij *Mijn vader*.

bijvoeglijk ↔ adjectivisch

bijvoeglijk → bezittelijk voornaamwoord; → aanwijzend voornaamwoord; → bijvoeglijke bepaling

bijvoeglijk naamwoord Een woord dat nadere informatie geeft over een zelfstandig naamwoord. Bijvoorbeeld in de zinnen *Zij is mooi, Zij heeft mooie tanden* en *Zij heeft een gouden ring zijn mooi(e)* en *gouden* bijvoeglijke naamwoorden.

bijvoeglijk naamwoord 8; 9; 21.4; 51.2.2; ↔ adjectief

bijvoeglijk-naamwoordconstituent ↔ adjectivische constituent

bijvoeglijke bepaling Een naamwoordelijke constituent kan behalve de kern (het naamwoord) ook bijvoeglijke bepalingen (voorbepalingen of nabepalingen) bij zich hebben, bijvoorbeeld in de zin *Die knappe man met zijn kale hoofd kan iedere vrouw versieren zijn knappe* en *met zijn kale hoofd* allebei bijvoeglijke bepalingen. Ze horen bij de kern *man*. Een bijvoeglijke bepaling is geen zinsdeel maar een zinsdeelstuk: een deel van een zinsdeel.

bijvoeglijke bepaling 8.3; 51.1.7

bijvoeglijk voornaamwoord → zelfstandig (gebruikt) voornaamwoord

bijwoord (adverbium) Een woord dat (in tegenstelling tot een bijvoeglijk naamwoord) nooit van vorm verandert en dat in een zin kan optreden als bijwoordelijke bepaling. Het zegt meestal iets naders over de rest van de zin. Bijvoorbeeld *nu, soms, zeer, er, niet, bijna, zo, misschien, erop, hiervan, daartegen*, enzovoort.

bijwoord 21.4; 31; 32; 47.2; 51.2.8; ↔ adverbium; → oordeelspartikel; → voegwoordelijk bijwoord; → voornaamwoordelijk bijwoord; → voorzetselbijwoord

bijwoord <als verbindingswoord> 39.2.4

bijwoord <betrekkelijk > 45.1; 45.2.2

bijwoord <gebruik van het > 31.2

bijwoord <voegwoordelijk > 31.4; 39.1.3

bijwoord <voornaamwoordelijk > 45.1; 48.1.2

bijwoord <vragend > 45.1; 45.2.2; 47.2

bijwoordelijk ↔ adverbiaal

bijwoordelijke ↔ adverbiale

bijwoordelijke bepaling Zinsdeel dat nadere informatie geeft over wat in de rest van de zin wordt meegedeeld. Bijwoordelijke bepalingen zijn meestal niet verplicht: als ze worden weggelaten, blijft de zin bijna altijd grammaticaal correct. Bijvoorbeeld in de zin *Ik zag Piet gisteren in de bioscoop* zijn *gisteren* en *in de bioscoop* bijwoordelijke bepalingen. Als men ze weglaat, krijgt men de (goede) zin *Ik zag Piet*.

bijwoordelijke bepaling 8.5; 45.3.4; 48.2.4; 48.3.1; 49.4.6; 51.1.6; → modale bepaling; → plaatsbepaling; → tijdsbepaling

bijwoordelijke bepaling <in het comment> 43.1
bijwoordelijke bijzin 49.4.6

bijwoordelijke bijzin <positie in de hoofdzin> 45.3.4

bijwoordelijke constituent Een constituent met een bijwoord als kern, al of niet vergezeld van nadere bepalingen, bijvoorbeeld *bijna nooit; niet zo erg (grote)*.

bijzin Een soort zin dat meestal niet zelfstandig voorkomt, maar zinsdeel is in een andere zin. In een bijzin staan alle bij het gezegde horende werkwoorden, dus ook de persoonsvorm, in de tweede werkwoordspositie. Een bijzin begint met een verbindingswoord; bijvoorbeeld in de zin *Ik moet steeds gapen, omdat ik moe ben is omdat ik moe ben* een bijzin en *omdat* het verbindingswoord. Een uitzondering hierop vormen *beknopte bijzinnen*, die meestal niet door verbindingswoorden worden ingeleid.

bijzin 18.2.2; 18.3.1; 34.4.2; 34.6.2; 34.8; 38; 42.7; 44.1; 45; 46.1; → beknopte bijzin; → werkwoordelijke constructie

bijzin <beknopte > 45.4

bijzin <beknopte _ als adjectivische bepaling> 46.3

bijzin <beknopte _ of gewone _ onmogelijk> 45.4.3

bijzin <functie in de hoofdzin> 45.3

bijzin <kenmerken van de > 45.1

bijzin <keuze tussen gewone _ en beknopte > 45.4.2

bijzin <met de functie van prepositieobject> 45.3.3

bijzin <met de functie van voorzetselvoorwerp> 45.3.3

bijzin <object van de hoofdzin> 45.1

bijzin <object van een bijzin> 45.1

bijzin <om bij de beknopte > 46.4.1

bijzin <positie van de adverbiale _ in de hoofdzin> 45.3.4

bijzin <positie van de _ in hoofdzin> 45.3; 49.4

bijzin <positie van het object in de > 45.2.3

bijzin <positie van het subject in de > 45.2.3

bijzin <subject van de hoofdzin> 45.1

bijzin <verschil tussen gewone _ en beknopte > 45.4.3

bijzin <verschil tussen nominalisering en beknopte > 46.5

bijzin <woordvolgorde van de > 9.7; 45.2

bijzin <zelfstandig voorkomende > 46.2

bijzinsvolgorde 9.7; 45.2

blijken 17.1; 20.2.3

blijven 17; 20.1.3

bovendien 31.4

breuk 10.3.3

breuk <bijvoeglijk gebruik van een > 10.3.3 [Gebruik]

breuk <congruentie bij > 10.3.3 [Gebruik]

breuk <speciale vormen van een > 10.3.3 [Speciale vormen]

breuk <spelling van een > 10.3.3 [Gebruik]

breuk <zelfstandig gebruik van een > 10.3.3 [Gebruik]

breukgetal → breuk

buiging <van het adjectief> 8.3; 8.4
 buiging <van het telwoord> 10.2.3

C

cardinale → hoofdtelwoord

categoriaal In de volgende zin wordt het lidwoord *een* representatief-categoriaal gebruikt: *Een Spanjaard houdt van pittige koffie. Een Spanjaard* betekent hier: alle Spanjaarden

categoriaal 8.3; 51.2.3; → absoluut-categoriaal; → representatief-categoriaal

categoriaal <gebruik van het lidwoord> 4; 4.1.3; 4.2.3

categorie → verzamelnaam

combinaties → vaste _

comment 43.1; 43.2; 50.4

comparatief 8.2; 8.7; 9.6; 9.7; 9.9; 9.10;

10.2.4; ↔ vergrotende trap

comparatief <adverbiaal gebruik van de _> 8.7

comparatief <bij vergelijkingen> 8.7

comparatief <omschreven vorm van de _> 9.11

comparatief <onregelmatige vorm van de _> 8.2; 10.2.4

comparatief <predicatief gebruik van de _> 8.7

compositie ↔ samenstelling

conclusie 19.3.2 [Het uitdrukken van een vermoeden, van een conclusie]

congruentie 12; 12.3; 12.4; 15.2; 51.1.1

congruentie <bij breuken> 10.3.3 [Gebruik]

congruentie <bij nevenschikking> 40.5

conjugatie ↔ vervoeging

conjunctie 51.2.9; ↔ voegwoord; → verbindingswoord

conjunctief 23; · aanvoegende wijs

conjunctief <functie van de _> 23.2

conjunctief <in vaste verbindingen> 23.2.3

conjunctief <vorm van de _> 23.1

consonant 52.4; 52.8; 52.10; 52.10.2; · medeklinker

constituent Een woord of een groep woorden

dat of die binnen een zin of binnen een zinsdeel een eenheid vormt. Bijvoorbeeld in de zin *Zij kamt het haar van haar dochter met een borstel* zijn *Zij*, *kamt*, *het haar van haar dochter* en *met een borstel* constituenten die in de zin een functie als zinsdeel vervullen. *Van haar dochter* is ook een constituent; deze heeft de functie van bijvoeglijke bepaling binnen de grotere constituent *het haar van haar dochter*.

constituent 51; → adjectivische _; → bijvoeglijke _; → naamwoordelijke _; ↔ woordgroep; → voorzetselgroep

constituent <die een maat of hoeveelheid aanduidt> 48.2.5

constructie → voorgeplaatste _; → nageplaatste _

context <gebruik van incomplete zinnen op basis van _> 44.8.2

contrast 3.3; 3.10; 7.1.1; 7.1.2; 7.1.3; 7.2.2;

16.3; 27.1.3 [Toevoeging van *-zelf* bij

contrast in toevallig reflexieve verbindingen]; 37.4; 43.2; 48.2.3

contrastieve mededeling 43.2

coördinatie ↔ nevenschikking

copula ↔ koppelwerkwoord

correctie 44.8.2

D

-d <uitgang bij voltooid deelwoord> 11.3.2

daar 6.4.1; 6.4.2

daar <positie in het middenstuk> 48.1.2

daarentegen 31.4

dan 8.7; 31.3

dat 3.7.1; 3.7.5; 6.1.1; 6.1.2; 6.2.1; 6.2.2; 6.3.1; 12.2; 35.2.1

dat <voorzetsel gecombineerd met het voegwoord _> 35.2.3

dat van haar 7.2.2

dat van hem 7.2.1

dat van hun 7.2.2

dat van jou 7.2.2

dat van jullie 7.2.2

dat van mij 7.2.2

dat van ons 7.2.2

dat van u 7.2.2

de 1.6; 2.3; 4; 4.3; 6.1.1; 6.1.2; → *het*; → *de*-woord; → *het*-woord; → substantief; → lidwoord

-de <uitgang bij telwoord> 10.3.1

de hare 7.2.1

de hunne 7.2.2

de jouwe 7.2.2

de mijne 7.2.1

de onze 7.2.2

de uwe 7.2.2

de-woord 2.3.1; 2.3.2; 2.3.5; 2.3.6; 2.5.2 [Het suffix *-e* om persoonsnamen te vormen];

2.5.3; 3.9; 6.1.1; 7.1.3; → *de*; → *het*; → *het*-

woord; → substantief; → lidwoord

de-woord <verwijzing naar een _> 3.7.3

[Verwijzing naar een *de*-woord]

de zijne 7.2.1

declaratief ↔ mededelend

declaratieve zin 44.3; ↔ mededelende zin
 deelteken 52.14

deelwoord 2.1.6; · participium; · voltooid _; ·

tegenwoordig _; · deelwoordconstructie

deelwoord <als imperatief> 15.4.2

deelwoord <eindigend op *-en*> 9.3.1

deelwoordconstructie 46.6

deelwoordconstructie <als imperatief> 15.4.2

definitief ↔ bepaald

demonstratief ↔ aanwijzend

demonstratief pronomen 3.7.1; 6; 51.2.4

[Aanwijzend voornaamwoord]; ↔ aanwijzend voornaamwoord

-der <uitgang bij adjectief> 9.10

derde persoon *hij*, *zij/ze*, *het* (enkelvoud),

zij/ze (meervoud)

derde persoon 3.7; 7.1.1; 7.2.2; 11.1.3; 12.1

derivatie ↔ afleiding

des te <met comparatief> 9.7

deze 6.1.1; 6.1.2; 6.3.1

die 3.7.1; 3.7.3 [Verwijzing naar een mannelijk persoon]; 3.7.3 [Verwijzing naar een *de*-

woord]; 3.7.4; 3.7.6; 6.1.1; 6.1.2; 6.2.2; 6.3.1

die van haar 7.2.2

die van hem 7.2.1

die van hun 7.2.2

die van jou 7.2.2

die van jullie 7.2.2

die van mij 7.2.2

die van ons 7.2.2

die van u 7.2.2

dier 3.7.3 [Verwijzing naar een dier]; 3.9;

3.9.1; 7.1.1; 7.1.3

difftong ↔ tweeklank

dining 7.1.1

direct object 3.7.7; 51.1.3; ↔ lijdend voorwerp; → object

direct-objectszin ↔ objects(bij)zin; ↔ lijdend-voorwerpszin; 45.3.1; 49.4.1; 49.4.4

directe rede Een afhankelijke zin die letterlijk citeert wat iemand zegt, staat in de directe rede. Bijvoorbeeld in de zin *Ik schreeuwde: 'Ik ga bij je weg!'* staat *Ik ga bij je weg* in de directe rede. Wanneer men deze zin in de indirecte rede zet, krijgt men: (*Ik schreeuwde*) *dat ik bij hem wegging*.

dit 6.1.1; 6.1.2; 6.2.1; 6.3.1; 12.2

door 46.4

door-bepaling 50.5.1; 50.5.2

d'r 7.1.1; 7.1.2; 7.1.3; 3.8.2; → *haar*

dubbel voegwoord Net als een nevenschik-

kend voegwoord verbindt een dubbel voegwoord ook twee gelijksoortige zinnen of constituenten met elkaar. Maar een dubbel voegwoord uit twee delen, waarvan het eerste voor het eerste lid van de nevenschikking staat, en het tweede voor het tweede lid. Bijvoorbeeld in de zinnen *Zowel Harry als Teun zijn stil blijven staan* en *Ik heb hem noch willen kwetsen, noch willen beleiden* zijn zowel ... als ... en noch ... noch ... dubbele voegwoorden. De belangrijkste dubbele voegwoorden zijn: *en ... en ...*; *noch ... noch ...*; *of(wel) ... of(wel) ...*; *hetzij ... hetzij/of ...*; *zowel ... als ...*; *evenmin ...als ...*

dubbel voegwoord 39.1.2; 40.4.2; ↔ reeksvormer

dubbele punt 52.15

duratieve constructies 25

durven 20.2.1

dus 31.4

dwingen 45.4.1

E

-e 2.5.2 [Het suffix -e om persoonsnamen te vormen; Het suffix -e om adjectieven zelfstandig te gebruiken; Het suffix -e ter vorming van abstracte substantieven; Suffixen die een persoonsnaam vrouwelijk maken]

-e <uitgang bij adjectief> 8.3; 8.8; 9.1; 9.2; 9.3; 9.3.1; 9.3.2; 9.3.3

-e <uitgang bij telwoord> 10.2.3

-e- 2.5.3 [Substantief + substantief]

echter 31.4

een 2.8.1; 2.8.2; 4; 5.1

een <wat voor _ + substantief> 47.1

een paar 26.11

eens 31.3

eerste persoon *ik* (enkelvoud), *wij* (meervoud)

eerste persoon 3.6; 7.1.1; 7.2.1; 7.2.2; 12.1

eerste persoon enkelvoud 11.1.2

eerste werkwoordspositie De plaats van de persoonsvorm in hoofdzinnen. In veel zinnen staat er nog een constituent vóór de eerste werkwoordspositie. Bijvoorbeeld in de zinnen *Hij brengt voor mij een bos bloemen mee*, *Vandaag brengt hij een bos bloemen voor mij mee* staat *brengt* op de eerste werkwoordspositie. Alleen bij het laatste voorbeeld staat er niets vóór de persoonsvorm. In bijzinnen staat de persoonsvorm *niet* op de eerste werkwoordspositie.

eerste werkwoordspositie 44; 45; 48; 49

eerste zinsplaats De plaats vóór de eerste werkwoordspositie. Op deze plaats kan bijna ieder zinsdeel voorkomen. Er mag bijna nooit meer dan één zinsdeel staan, maar soms wel minder: ook zinsdeelstukken en delen van zinsdelen kunnen in deze positie voorkomen. De eerste zinsplaats kan ook leeg zijn, bijvoorbeeld in *ja/nee*-vragen. In de zin *Ga je met me mee?* staat *Ga* op de eerste werkwoordspositie en is de eerste zinsplaats leeg. In bijzinnen is de eerste zinsplaats altijd leeg.

eerste zinsplaats 3.7.5; 3.8.2; 44; 45; 47: inleiding; 49

eerste zinsplaats <positie van de adverbiale bijzin> 45.3.4

eigenaam Zelfstandig naamwoord dat een levend wezen, een zaak of een ding als individu van andere onderscheidt. Het wordt altijd met een hoofdletter geschreven. Voorbeelden: *Piet*, *Rotterdam*, *Nederland*, *Feyenoord*, *(huize) Weltevree*. Een eigenaam kan ook bestaan uit een woordreeks in zelfnoemfunctie: bijvoorbeeld de boektitel *Terug tot Ina Damman*, de scheepsnaam *Nooit gedacht*, of de naam van een vereniging of bedrijf: *Noord- en Zuidhollandse Reddingmaatschappij*.

eigenaam 2.6.3; 2.6.4; 5.8

eind → eindstuk

eindstuk 44.2; 49

elk 26.3

elkaar 27.2.1

elkaar <betekenis van _> 27.2.1

elkaar <gebruik van _> 27.2.1

elkaar <zelfstandig> 27.2.1 [Zelfstandig gebruik van *elkaar*]

elkaar → *voor* _ *krijgen*

elkaars <bijvoeglijk> 27.2.1 [Bijvoeglijk gebruik van *elkaars*]

elke 26.3

ellips 3.3; 44.8

elliptische zin ↔ ellips; ↔ onvolledige zin; ↔ incomplete zin

emfatisch pronomen 3.10

en 5.3.2; 12.7; 35.1.1 [En]

-en- 2.5.3 [Substantief + substantief]

-en <adjectief eindigend op _> 9.3.1

-en- <bij telwoord> 10.2.1

-en <uitgang bij adjectief> 9.3.1

-en <voltooid deelwoord eindigend op _> 9.3.1

en ... en ... 35.1.2 [En ... en ...; zowel ... als ...]

enkele 26.11

enkelvoud Wordt gebruikt als men verwijst naar één persoon of zaak; hiertegenover staat het begrip 'meervoud'. Bij de vervoe-ging van het werkwoord onderscheiden we daarnaast nog eerste persoon (*ik*), tweede persoon (*jij*, *u*), en derde persoon (*hij*, *zij*, *het*) enkelvoud.

enkelvoud 1.1; 1.2; 1.5; 2.7.1; 3.1; 3.7.1; 4.1.1; 4.3; 6.1.1; 6.1.2; 7.1.1; 7.2.1; 8.3; 11.1.2; 11.2.2; 11.2.3; 11.4.1; 12.1; 12.4.1; 12.4.2; 12.4.3; 12.5; 12.7

enkelvoud <van substantieven> 2.7

enkelvoudige hoofdzin <woordvolgorde van de _> 44.2

enkelvoudige zin Een zin die geen ondergeschikte of nevengeschikte zinnen bevat. Een enkelvoudige zin bevat altijd maar één gezegde.

enkelvoudige zin 38; 44.2

er 33; 34

er <als plaatsbepaling> 33.2.1

er <bij een onbepaald subject> 33.3.1

er <en *het* als introductie van onderwerpszinnen> 34.8

er <gecombineerd met een prepositie> 33.2.3; 48.1.2

er <gecombineerd met een telwoord> 33.2.2

er <grammaticaal gebruik van _> 33.3

er <in passieve zinnen> 33.3.2; 50.5.3

er <met verschillende functies> 34.7

er <positie in het middenstuk> 48.1.2

er <positie van het grammaticale _> 34.6

er <positie van het verwijzende _> 34.4

er <soorten _> 33.1

-er <uitgang bij adjectief> 8.2; 9.9; 9.10

er <verwijzend gebruik van _> 33.2

erg 9.9

erheen 34.2

erin <als plaatsbepaling> 34.1

ermee 34.5

ernaar 34.5

ernaartoe 34.2

ervandaan 34.2

ervoor 34.5

-es 2.5.2 [Suffixen die een persoonsnaam vrouwelijk maken]

-etje <verkleinsuffix> 2.4.1 [-etje]

even 31.3

exclamatieve zin ↔ uitroepende zin

F

-f <verandering in -v> 9.2.4; 52.10

finiet werkwoord ↔ persoonsvorm

formeel 3.7.5; 6.4.2 [Verwijzend gebruik]; 7.2.1; 9.9; 18.2.3

functie ↔ gebruik

functie <van de woordvolgorde> 43

futurum 11.4; 11.4.1; 14.7; ↔ toekomstige tijd

G

gaan 11.4.1; 14.1.2; 14.7; 14.7.1; 14.7.2; 19; 20.1.3; 24.2

gaan <in passieve zinnen> 50.3

ge- 2.5.1 [*ge-* + stam van een werkwoord]

-*ge-* <affix bij scheidbaar werkwoord> 11.3.2

-*ge-* <affix bij voltooid deelwoord> 11.3.2

-*ge-* <affix bij voltooid deelwoord> 11.3.2

gebiedend ↔ imperatief; ↔ bevelend

gebiedende wijs Zinsvorm die een bevel uitdrukt, en soms een verzoek, wens of aan-

sporing. Het werkwoord heeft een aparte vorm, en de zin begint met de eerste werkwoordspositie. Bijvoorbeeld: *Kom hier!*; *Doe het raam dicht!*; *Wees beleefd*; *Ga weg!* Als het een bevel is, kan men de betekenis met het werkwoord *moeten* omschrijven: *Jij moet hier komen*; *Jij moet het raam dichtdoen*; enzovoort. Wanneer men een bevel richt tot meerdere personen, wordt in gesproken Nederlands toch meestal de enkelvoudsvorm gebruikt: *Ga allemaal rustig zitten en leg je boeken maar vast klaar*. Ook mogelijk: *Gaat u allemaal rustig zitten en leg uw boeken ...* of *Gaan jullie allemaal rustig zitten en leg je/jullie boeken ...*

gebiedende wijs 15; 44.4; ↔ imperatief; → gebiedende zin

gebiedende zin Zin die in de gebiedende wijs (imperatief) staat, bijvoorbeeld: *Ga weg!*; *Doe de deur dicht!*

gebiedende zin 42.3; 44.4; ↔ imperatieve zin

gebiedende zin <afwijkende functies van de _> 44.7.2

gebiedende zin <functie van de _> 44.4.1

gebiedende zin <woordvolgorde van de _>

44.4.3; 44.4.4; 44.4.5

gebod ↔ bevel; → imperatief

gebruik → zelfstandig _; bijvoeglijk _; → aanwijzend _; verwijzend _; adverbiaal _; attributief _; predicatief _; ↔ functie

geen 37.1

geïmpliceerd subject <van een beknopte
bijzin> 45.4.1
geld 2.7.1 [Geld]
gelegenheid 19.5.2 [In de gelegenheid zijn tot
iets]
gelijkheid 8.6
generiek ↔ absoluut-categoriaal; → abstract
<gebruik van het lidwoord>
genitief object (zie de omschrijving bij: oorza-
kelijk voorwerp; in dit boek wordt dit zins-
deel niet besproken)
genoeg 9.8; 26.10
geografische naam 12.6
gereduceerde vorm <van het bezittelijk voor-
naamwoord> 7.1.1
gereduceerde vorm <van het persoonlijk voor-
naamwoord> 3.1; 3.3; 3.8
geslacht 7.1.1; → mannelijk; → vrouwelijk;
→ onzijdig; → woordgeslacht
getal Verzamelnaam voor enkelvoud en meer-
voud.
getal 12.4; 51.1.1; → congruentie
gevolg <zinsdelen die een _ specificeren>
48.2.1
gewicht 2.6.1; 2.7.1 [Maat en gewicht]
gezegde De werkwoordsvormen (het zelfstan-
dig werkwoord met hulpwerkwoorden) die
in een zin voorkomen, noemen we samen
het gezegde. Bijvoorbeeld in de zin *Ik heb
hem altijd al willen kussen* is *heb willen
kussen* het gezegde; in de zin *Ik heb hem
de hele dag gekust* is *heb gekust* het
gezegde, en in de zin *Ik kus hem graag*
bestaat het gezegde alleen uit de persoons-
vorm *kus*. Een aparte groep vormt het
naamwoordelijk gezegde. In een samenge-
stelde zin komen verschillende gezegdes
voor. De werkwoordsvormen uit een samen-
gestelde zin horen dus niet allemaal bij
elkaar.
gezegde 41.3.1; 45.1; 45.2.2; 51.1.1; → naam-
woordelijk; → werkwoordelijk
gezegde <positie in hoofdzin> 44.2.2
gezegde <positie in de mededelende zin>
44.3.2; 44.3.3
gezegde <positie van de werkwoorden in de
gebiedende zin> 44.4.1; 44.4.2
gezegde <positie van de werkwoorden in de
ja/nee-vraag> 44.5.1; 44.5.2
gezegde <positie van het _ in de hoofdzin>
44.2.2
gezegde <zinsdelen die een gevolg specificeren
van de werking van het _> 48.2.1
goed 8.2
grammaticaal subject 50.2; 50.4; 51.1.2;
↔ subject; ↔ onderwerp
groep → verzamelnaam
groepsnaam 5.3.1

H

haar 3.7.1; 3.7.4; 7.1.1; 7.1.3
handeling 50.2; 50.4
hangen te 25.2
hebben 11.3.3; 11.3.4; 13; 13.2; 14.7.1; 19
hebben <als hulpwerkwoord van tijd> 13.2.2
[*Hebben* als hulpwerkwoord van tijd]
hebben <als zelfstandig werkwoord> 13.2.2
[*Hebben* als zelfstandig werkwoord]
heden 14.1.1; 14.1.3; 14.1.4; 14.2.1; 14.3.3;
14.4; 19.1.3 [Fantaseren over een ander
heden of een andere toekomst]
heel 9.9
helpen 20.1.3
hem 3.7.1; 3.7.3; 3.9.1
hen 3.7.2; 3.7.7
her- 2.5.1 [*her-*]
het 1.6; 1.7; 2.3; 3.7.1; 3.7.5; 3.8.2; 4; 4.3;
6.1.1; 6.1.2; 12.2; → *de*; → *de*-woord; →
het-woord; → substantief; → lidwoord
het <als voorlopig object> 49.4.1; 49.4.4
het <als voorlopig subject> 49.4.1; 49.4.4
het <er en _ als introductie van onderwerps-
zinnen> 34.8
het hare 7.2.1
het hunne 7.2.2
het jouwe 7.2.2
het mijne 7.2.1
het onze 7.2.2
het uwe 7.2.2
het-woord 2.3.3; 2.3.4; 2.3.5; 2.3.6; 2.5.2 [Het
suffix *-e* ter vorming van abstracte substan-
tieven]; 2.5.3; 3.7.5; 6.1.1; 7.1.3; 7.2.2; 8.3;
→ *de*; → *het*; → *de*-woord; → substantief;
→ lidwoord
het zijne 7.2.1
hetzij ... hetzij ... 35.1.2 [*Of ... of ...; hetzij ...
hetzij ...*]
hier 6.4.1; 6.4.2
hier <positie in het middenstuk> 48.1.2
hij 3.7.1; 3.7.3; 3.9.1
hoe <met comparatief> 9.7
hoe ... des te ... 35.1.2 [*Hoe ... hoe ...; hoe ...
des te ...*]
hoe ... hoe ... 35.1.2 [*Hoe ... hoe ...; hoe ... des
te ...*]
hoeveel 10.2.3
hoeveelheid 2.6.1
hoeveelheid <constituent die een maat of _
aanduidt> 48.2.5
hoeven 19.4; 20.2.1
hoeven <gebruik van _> 19.4.2
hoeven <vormen van _> 19.4.1
hoewel 35.2.6 [*Hoewel*]
homoniem 2.3.5
hoofd ↔ kern
hoofdletter 52.13
hoofdtelwoord Bepaalde hoofdtelwoorden
zijn bijvoorbeeld *één, twee, drie*; onbepaal-
de hoofdtelwoorden zijn bijvoorbeeld *veel,
weinig*.

hoofdtelwoord 10.1; 10.2; 51.2.7; ↔ cardinale
hoofdtelwoord <bepaald _> 10.2.1; 10.3.1
hoofdtelwoord <buiging van het _> 10.2.3
hoofdtelwoord <onbepaald _> 10.2.3
hoofdzin Zelfstandig voorkomende zin waarin
de persoonsvorm zich in de eerste werk-
woordspositie bevindt.
hoofdzin 18.2.1; 34.4.1; 34.6.1; 34.8; 44.2;
46.1
hoofdzin <functie van de _> 44
hoofdzin <onzelfstandige _> 46.2
hoofdzin <positie van het gezegde in de _>
44.2.2
hoofdzin <positie van het subject in de _>
44.3.4
hoofdzin <subjectsinnen in een passieve _>
49.4.4
hoofdzin <vorm van de _> 44
hoofdzin <woordvolgorde van de enkelvoudige
_> 44.2
hopen 20.2.2
horen 20.1.2; 46.5
hulpwerkwoord Een werkwoord dat altijd
samen met een zelfstandig werkwoord of
koppelwerkwoord voorkomt, en extra infor-
matie toevoegt aan dat zelfstandige werk-
woord of koppelwerkwoord. Bijvoorbeeld in
*Mijn vader heeft zijn hele leven al sigaren
gerookt* is *heeft* een hulpwerkwoord dat het
zelfstandige werkwoord *roken* nader
bepaalt. In de zin *Hij bleek een bedrieger te
zijn* is *bleek* het hulpwerkwoord dat het
koppelwerkwoord *zijn* nader bepaalt. In één
zin kunnen ook meerdere hulpwerkwoorden
voorkomen; bijvoorbeeld in *Zijn dood zou
door iedereen betreurd moeten worden zijn
zou, moeten en worden* alledrie hulpwerk-
woorden.
hulpwerkwoord 51.1.1; 51.2.5; → _ van de lij-
dende vorm; → _ van modaliteit; → _ van
tijd
hulpwerkwoord van de lijdende vorm *Worden*
en *zijn* in zinnen als *Het meisje wordt/is
door haar onderwijzer geprezen*.
hulpwerkwoord van de lijdende vorm 13.1.2
[*Zijn* als hulpwerkwoord in passieve zin-
nen]; 13.3; 13.3.2 [*Worden* als hulpwerk-
woord in passieve zinnen]; 50.3; 51.2.5
[Hulpwerkwoorden van de lijdende vorm];
↔ passief hulpwerkwoord
hulpwerkwoord van modaliteit *Kunnen, wil-
len, moeten, mogen, lijken, blijken, schij-
nen, zullen* in zinnen als *Hij schijnt nogal
vervelend te zijn* en *Ik wilde hem niet sto-
ren*.
hulpwerkwoord van modaliteit 19; 51.2.5
[Hulpwerkwoorden van modaliteit]; ↔
modaal hulpwerkwoord
hulpwerkwoord van tijd *Hebben en zijn* in zin-
nen als *Mariët heeft nog nooit gewerkt* en
Die steen is op mijn grote teen gevallen.

hulpwerkwoord van tijd 11.3; 13.1.2 [*Zijn* als hulpwerkwoord van tijd]; 13.2.2 [*Hebben* als hulpwerkwoord van tijd]; 14; 51.2.5
[Hulpwerkwoorden van tijd]
hun 3.7.2; 3.7.7; 7.1.1; 7.1.3

I
ie 3.8.1; → *hij*
ieder(e) 26.3
iedereen 26.4
iemand 26.7
iets 9.8; 26.7
iets niet 37.6
ik 3.6
ik-vorm 11.1.2
immers 31.4
imperatief 15; ↔ gebiedende wijs; ↔ gebiedend
imperatief <bijzondere vormen van de _> 15.4
imperatief <functie van de _> 15.3
imperatief <met subject> 15.2
imperatief <zonder subject> 15.1
imperatieve zin 44.4

imperfectum Werkwoordstijd die aangeeft dat de in de zin beschreven gebeurtenis voorafgaat aan het moment van spreken.
Bijvoorbeeld *Ik zei ...; Hij deed ...; Wij wilden ...; Jij wenste ...*

imperfectum 11.2; 13.1.1; 13.2; 13.3; 13.3.2
[*Worden* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 14.3; 14.3.1; 14.3.3; 14.4; 14.5.1; 14.6; 19.1.3; 52.11.2; ↔ (onvoltooid) verleden tijd

imperfectum <gebruik van het _> 11.2.1

imperfectum <van passieve zinnen> 50.3;

50.6.3; 50.7

impliciet antecedent ↔ ingesloten antecedent; → antecedent

in <waarom bestaan de voegwoorden *indat* en *onderdat* niet?> 35.3

-in 2.5.2 [Suffixen die een persoonsnaam vrouwelijk maken]

inchoatieve constructies 24

incomplete zinnen 44.8

indefinitief ↔ onbepaald

indefinitief pronomen 26; 51.2.4 [Onbepaald voornaamwoord]; ↔ onbepaald voornaamwoord

indicatief ↔ aantonende wijs

indien 35.2.2 [*Indien*]

indirect object 3.7.7; 51.1.3; 51.1.4; ↔ meewerkend voorwerp

indirecte rede 14.8; → directe rede

infinitief 14.7.1; 14.7.2; 18.1.2; 18.3.2; 20;

20.1; 20.1.4; 20.2.1 [Het perfectum van deze werkwoorden in combinatie met een infinitief]; 20.2.2 [Het perfectum ...]; 20.2.4 [Het perfectum ...]; 21.1.2; 21.2.1; 21.2.2; 21.3.1; 21.3.2; 21.4; · onbepaalde wijs

infinitief <als imperatief> 15.4.1

infinitief <als nominalisering> 46.5

infinitiefconstructie 18.1.2; 20; 20.2

infinitiefconstructie <als imperatief> 15.4.1

infix ↔ tussenvoegsel

informatie <nagekomen _> 49.5.2

informatie <verdeling van _ in de zin> 43; 49.1; 49.2; 49.3; 49.5; 50.2; 50.4

informeel 2.4.1 [Informe varianten van de verkleinvorm]; 7.1.2; 7.2.1; 14.1.5; 18.2.3

-ing 2.5.2 [Het suffix *-ing* waarmee men een abstract substantief maakt van een werkwoord]

ingesloten antecedent 49.4.1; 49.4.2; 49.4.4
↔ impliciet antecedent; → antecedent

integendeel 31.4

interjectie 36; 44.8.1; 51.2.10; ↔ tussenwerpsel; → uitroep

interjectie <betekenis van de _> 36.2

interjectie <gebruik van de _> 36.1

interpunctie 52

interrogatief ↔ vragend

interrogatief adverbium ↔ vragend bijwoord; 45.1; 45.2.2

interrogatief pronomen 28; 51.2.4 [vragend voornaamwoord]; 45.1; 45.2.2; ↔ vragend voornaamwoord

intransitief ↔ onovergankelijk; → werkwoord
-isch <uitgang bij adjectief> 9.12

J
ja/nee-vraag Een vraagzin waarop het antwoord *ja* of *nee* kan zijn, en waarin de eerste zinsplaats altijd leeg is, bijvoorbeeld *Ga je mee naar het strand?*

ja/nee-vraag 42.4

ja/nee-vraag <afwijkende functies van de _> 44.7.3

ja/nee-vraag <functie van de _> 44.5

ja/nee-vraag <positie van het subject in de _> 44.5.3

ja/nee-vraag <woordvolgorde van de _> 44.5.2; 44.5.5

jaartal 10.2.1

jaartal <afkorting van een _> 10.2.1

je 3.4; 3.6; 3.8.2; 7.1.1; 7.1.3; 16.1; 26.2.1;
→ *jij*; → *jouw*

-je <verkleinsuffix> 2.4.1 [*-je*]

jij 3.4; 3.6; → *je*

jij <achter persoonsvorm> 11.1.3

jou 3.6

jouw 7.1.1; 7.1.3

jullie 3.5; 3.6; 7.1.1

K

kern (hoofd) Veel constituenten die uit meerdere woorden bestaan, bestaan uit een kernwoord met voor- en nabepalingen. Bijvoorbeeld: in de substantivische constituent *die sluwe vos met zijn rare streken* is *vos* de kern, *die* en *sluwe* zijn voorbepalingen en *met zijn rare streken* is nabepaling. In de zin *Zij is ontzettend aardig* bestaat de constituent *ontzettend aardig* uit de kern *aardig* en de voorbepaling *ontzettend*. Tot

de constituenten met een kern worden wel gerekend de substantivische, adjectivische, werkwoordelijke en bijwoordelijke constituenten. De prepositieconstituent is een duidelijk voorbeeld van een constituent die geen kernwoord heeft.

kernwoord 2.6.1; ↔ kern

keuze <tussen gewone en beknopte bijzin>

45.4.2

-kje <verkleinsuffix> 2.4.1 [*-kje*]

klankverandering 2.1.1; 2.4.1

klemtoon 2.2.2; 2.2.3; 2.4.1; 3.1; 3.3; 3.7.3
[Verwijzing naar een mannelijk persoon]; 3.7.5; 3.8; 7.1.1; 7.1.2; ↔ nadruk;
↔ accent

klinker 2.2.3; 2.4.1; 52.3; ↔ vocaal

komen 19; 20.1.3

komma 52.15

koppelteken 52.14

koppelwerkwoord Een werkwoord dat samen met een niet-werkwoordelijke constituent een betekenis eenheid vormt, bijvoorbeeld *zijn* in de zin *Baby's zijn vaak lelijk*. De volgende werkwoorden worden tot de koppelwerkwoorden gerekend: *zijn*, *worden*, *lijken*, *blijven*, *blijken*, *schijnen*, *dunken*, *heten* en *voorkomen*. In dit boek worden alleen *zijn*, *worden* en *blijven* koppelwerkwoorden genoemd.

koppelwerkwoord 17; 17.1; 51.1.1; 51.2.5 [koppelwerkwoorden]; → naamwoordelijk gezegde

korte klinker 52.7; → vocaal

krijgen → *voor elkaar* _

kunnen 19.5; 20.1.1

kunnen <gebruik van _> 19.5.2

kunnen <vormen van _> 19.5.1

L

laatste zinsplaats De plaats na de tweede werkwoordspositie. Op deze plaats kunnen bijzinnen en voorzetselconstituenten staan, maar meestal staat er maar één constituent. Bijvoorbeeld in de zin *Ik heb haar ontmoet in een leuk cafeetje* staat de voorzetselconstituent *in een leuk cafeetje* op de laatste zinsplaats. In de zin *Ik wil je zeggen dat ik van je houd* staat de bijzin *dat ik van je houd* op de laatste zinsplaats van de zin *Ik wil je (...) zeggen*.

laatste zinsplaats 45.3.1; 45.3.2; 49.1; 49.2; 49.3

laatste zinsplaats <positie van de adverbiale bijzin> 45.3.4

laatste zinsplaats <voorzetselgroep op de _> 49.1; 49.2; 49.3

lange vocaal 52.9

laten 20.1.1

leden <van een nevenschikking> = delen van een nevenschikking 40

leden <van een samentrekking> = delen van een samentrekking 41

leren 20.1.3

lettergreep 2.2.3

lid → leden

lidwoord *de, het, een* in bijvoorbeeld *de man, het meisje, een vrouw*.

lidwoord 1.3; 1.4; 2.8; 4; 5; 5.1; 5.2; 5.5; 5.6; 5.7; 5.8; 51.2.3; ↔ artikel; → *de*-(woord); → *het*-(woord); → bepaald; → onbepaald; → categoriaal; → abstract

lidwoord <gebruik van het _> 4.1; 4.2; 5

lidwoord <vorm van het _> 4.1

liggen 20.2.1

liggen te 25.2

lijdend voorwerp Zinsdeel dat een nauwe band heeft met het gezegde. De door het gezegde aangeduide werking is meestal gericht op datgene wat door het lijdend voorwerp wordt aangeduid. Bijvoorbeeld in de zin *Moeder eet graag taartjes* is *taartjes* het lijdend voorwerp.

lijdend voorwerp 44.3.1; 51.1.3; ↔ direct object

lijdend voorwerp <positie in de bijzin> 45.2.3

lijdend voorwerp <positie in het middenstuk> 48.1.2; 48.1.3

lijdend-voorwerpszin Afhankelijke zin (meestal een bijzin, maar een geciteerde hoofdzin, een hoofdzin in de directe rede, kan ook) die in de zin waarin hij voorkomt de functie van lijdend voorwerp heeft. Bijvoorbeeld in de zin *Ik weet wel dat je altijd je zin wilt hebben* is *dat je altijd je zin wilt hebben* lijdend voorwerpszin.

lijdende vorm Zinsvorm die wordt gekenmerkt door het gebruik van het hulpwerkwoord *worden* (*zijn* in het perfectum), waarbij het zelfstandig werkwoord als voltooid deelwoord verschijnt. Deze vorm maakt het mogelijk om het zinsdeel dat met het zelfstandig werkwoord een objectsrelatie heeft te gebruiken als grammaticaal subject. Het zinsdeel dat een subjectsrelatie heeft met het zelfstandig werkwoord kan als *door*-bepaling worden genoemd of worden weggelaten. Bijvoorbeeld in de zin *De jongen wordt door zijn vriendin uitgescholden* is *De jongen* grammaticaal onderwerp van de zin, maar hij is niet degene die scheldt: dat is *zijn vriendin*. Sommige actieve zinnen hebben echter ook een 'passieve' betekenis; *hij valt* betekent bijvoorbeeld ook dat de persoon 'het vallen' ondergaat in plaats van 'uitvoert'.

lijdende vorm 50; ↔ passief

lijken 17.1; 20.2.3

logisch object 50.2; 50.4

logisch subject 50.2; 50.4

loos direct object 51.1.3

loos lijdend voorwerp Het woordje *het* wordt loos (= niet echt, zonder de normale betekenis) lijdend voorwerp genoemd in zinnen als *Tinus heeft het erg warm* en *Hij heeft het op haar geld voorzien*.

loos lijdend voorwerp 51.1.3

loos onderwerp Het woordje *het* wordt loos (= niet echt, zonder de normale betekenis) onderwerp genoemd in zinnen als *het regent, het sneeuwt*.

lopen 20.2.1

lopen te 25.2

M

'm 3.8.2; → *hem*

maar 31.3; 35.1.1 [Maar]

maat(aanduidingen) 2.6.1; 2.7.1; 2.7.1 [Maat en gewicht]

maat <constituent die een _ of hoeveelheid aanduidt> 48.2.5

mannelijk 2.3.6; 3.9; 3.9.1; 7.1.3

mannelijk persoon 3.7.3 [Verwijzing naar een mannelijk persoon]; 3.7.3 [Sekseneutraal gebruik]; 7.1.1

mannelijke vorm 3.7.3 [Verwijzing naar een dier]

me 3.6; 16.1

mededelend ↔ declaratief

mededelende zin In een mededelende zin staat de persoonsvorm altijd op de eerste werkwoordspositie en kan de eerste zinsplaats niet leeg zijn. Bijvoorbeeld *Jan is een sukkel, Ik doe het niet*.

mededelende zin 42.2; 44.3; ↔ declaratieve zin

mededelende zin <afwijkende functies van de _> 44.7.1

mededelende zin <functie van de _> 44.3.1

mededelende zin <positie van het subject in de _> 44.3.4

mededelende zin <woordvolgorde van de _> 44.3.2; 44.3.3; 44.3.5

mededeling 43.1

mededeling <contrastieve _> 43.2

medeklinker 52.4; ↔ consonant

meer 9.11; 10.2.4

meervoud Als men verwijst naar meerdere personen of zaken, gebruikt men de meervoudsvorm: *één roos - veertig rozen; Ik werk - wij werken*. Bij persoonlijke voor-naamwoorden onderscheiden we eerste persoon (*wij, we*), tweede persoon (*jullie*) en derde persoon (*zij, ze*).

meervoud 1.1; 1.2; 1.4; 2.1.6; 2.6.1; 2.6.2; 2.7.1 [Geld]; 2.7.1 [Tijd]; 2.7.2; 3.1; 3.7.2; 3.7.6; 4.1.1; 4.3; 6.1.1; 6.1.2; 7.1.1; 7.1.3; 7.2.2; 11.1.2; 11.2.2; 11.2.3; 11.4.1; 12.1; 12.4.3; 12.4.4; 12.6; 12.7; → meervoudssuffix

meervoud <van substantieven> 1.5; 2.1; 2.2; 2.3; 2.5.2 [Het suffix -e om persoonsnamen te vormen]; 2.7

meervoudssuffix 1.5.1; 1.5.2; 2.1.1; 2.1.2;

2.1.4; 2.1.5; 2.2.1; 2.2.2

meervoudsvorming <van substantieven> 2.1 meest 9.12; 10.2.4

meewerkend voorwerp Zinsdeel dat een nauwe band heeft met het gezegde en waarop de werking van het werkwoord meestal indirect gericht is. Bijvoorbeeld in de zinnen *Christiaan geeft een roos aan Lucie, Christiaan geeft Lucie een roos* en *Christiaan koopt een rode roos voor Lucie* is (*aan/voor*) *Lucie* het meewerkend voorwerp.

meewerkend voorwerp 44.3.1; 48.2.2; 51.1.3; 51.1.4; ↔ indirect object

meewerkend voorwerp <positie in het middenstuk> 48.1.2; 48.1.3

meewerkend voorwerpszin Bijzin die in de zin waarin hij voorkomt de functie van meewerkend voorwerp heeft. Bijvoorbeeld in de zin *Wie hem verslaat geef ik een beloning* is de bijzin *Wie hem verslaat* meewerkend voorwerpszin.

men 26.2.2

menen 20.2.2

mens 7.1.1

midden → middenstuk

middenstuk Het gedeelte van de zin tussen de eerste en de tweede werkwoordspositie. Bijvoorbeeld in de zin *Zij heeft hem bedrogen* staat *hem* in het middenstuk; in de zin *Ik heb hem er gisteren toch niet helemaal van weten te overtuigen* bestaat het middenstuk uit: *hem er gisteren toch niet helemaal van*.

middenstuk 44.2; 43.1; 48; 49

middenstuk <adverbiale bepaling in het _> 43.1

middenstuk <woordvolgorde in het _> 48

mij 3.6

mijn 7.1.1; 7.1.3

minder 8.7; 10.2.4

minst 10.2.4

mis- 2.5.1 [*wan-* en *mis-*]

m'n 7.1.1; 7.1.2; 7.1.3

modaal 14.5.2; 14.6; 50.6.5; ↔ modaliteit

modaal hulpwerkwoord 14.7.1; 19; 50.6.5;

51.2.5; ↔ hulpwerkwoord van modaliteit

modale ↔ modaliteit

modale bepaling <in het topic> 43.1

modaliteit Door middel van vooral hulpwoorden (van modaliteit) en (modale) bijwoorden kan een spreker aangeven wat hij zelf vindt van wat hij zegt: of hij aan de inhoud van de zin twijfelt, of hij de inhoud van de zin mogelijk of waarschijnlijk acht, en of hij hoopt op dat wat de rest van de zin uitdrukt. Bijvoorbeeld in de zinnen *Leo heeft misschien gelijk* en *Leo kan wel gelijk hebben* geeft het bijwoord *misschien* en het hulpwerkwoord (*wel*) *kunnen* aan dat de spreker vindt dat het mogelijk is dat Leo

gelijk heeft. In de zinnen *Leo heeft waarschijnlijk gelijk* en *Leo zal wel gelijk hebben* geven *waarschijnlijk* en *zal wel* aan dat de spreker er bijna zeker van is dat Leo gelijk heeft. In de zin *Hopelijk heeft Leo gelijk* geeft *hopelijk* de betekenis van een wens aan de zinsinhoud.

modaliteit ↔ modaal; modale

modus ↔ wijs

moeten 19.3; 20.1.1

moeten <gebruik van _> 19.3.2

moeten <vormen van _> 19.3.1

mogelijkheid <het uitdrukken van een _>

19.2.2 [Het uitdrukken van een kans, een mogelijkheid]; 19.5.2 [Het uitdrukken van een mogelijkheid]; 19.6.2 [Het uitdrukken van een mogelijkheid]

mogen 19.6; 20.1.1

mogen <gebruik van _> 19.6.2

mogen <vormen van _> 19.6.1

mondeling → spreektaal

monofoon 52.9; ↔ eenklank (geen tweeklank)

N

-n <uitgang bij telwoord> 10.2.3

na 45.4.4; 46.4

naam ↔ namen; → beroepsnaam; → groepsnaam

naam ↔ namen

naamwoord → bijvoeglijk _; → zelfstandig _; → voornaamwoord

naamwoordelijk deel Het gedeelte van het naamwoordelijk gezegde dat geen werkwoord is, bijvoorbeeld *ziek* in de zin *Zij is nog steeds ziek*, en *tuinman* in de zin *Hij is zijn hele leven tuinman geweest*.

naamwoordelijk deel <van het gezegde> 8.8; 12.2; 17; 17.1; 46.3; 48.2.6; ↔ predikaatsnomen

naamwoordelijk gezegde Een gezegde dat behalve werkwoorden ook andere delen omvat, meestal een bijvoeglijk of zelfstandig naamwoord. In de zinnen *Ik ben tandarts* en *Hij is gek* is het gezegde respectievelijk *ben tandarts* en *is gek*. Als naamwoordelijk deel kan soms ook een bijwoord, een voorzetsel of een bijzin optreden, bijvoorbeeld in *Het boek is uit* en *Zij is precies zoals ik gedacht had* is respectievelijk *uit* en *precies zoals ik gedacht had* naamwoordelijk deel. Naamwoordelijke gezegden komen alleen voor bij koppelwerkwoorden.

naamwoordelijk gezegde 17; 17.1; 51.1.1; ↔ koppelwerkwoord

naamwoordelijke constituent Een constituent die in elk geval een zelfstandig naamwoord of een zelfstandig voornaamwoord bevat, met eventueel voorbepalingen en/of nabepalingen, bijvoorbeeld: *koffie*, *het mooie meisje*, *de man die daar loopt*, *hij daar*.

naar 5.5.1

naarmate 35.2.2 [Naarmate]

nabepaling Bijvoeglijke bepaling die achter de kern staat, bijvoorbeeld in *Het voetbalelftal van Nederland is van Nederland* nabepaling.

nabepaling 1.1; 2.6; 5.8; 51.1.7 [Nabepalingen] *nadat* 14.6

nadruk 6.2.1; 6.2.2; 6.3.1; 6.4.2 [Aanwijzend gebruik]; ↔ klemtoon; ↔ accent

nagekomen informatie 49.5.2

nageplaatste constructie 49.5.2

namen ↔ naam

namen <geografische _> 5.4

namen <van bergen> 5.4

namen <van beroepen> 5.1

namen <van bossen> 5.4

namen <van dieren> 5.8

namen <van dingen> 5.8

namen <van gebouwen> 5.4

namen <van kanalen> 5.4

namen <van landen> 5.4

namen <van mensen> 5.8

namen <van meren> 5.4

namen <van oceanen> 5.4

namen <van parken> 5.4

namen <van pleinen> 5.4

namen <van polders> 5.4

namen <van rivieren> 5.4

namen <van seizoenen> 5.4

namen <van straten> 5.4

namen <van talen> 5.2

namen <van windstreken> 5.4

namen <van zeeën> 5.4

naplaatsing 49.5

negatie 19.4.2 [Ontkennen dat iets noodzakelijk is]; 37; ↔ ontkenning

nergens 37.5

neutraal 7.2.1; 43.1

nevenschikkend voegwoord Een woord dat twee of meer gelijksoortige zinnen of constituenten met elkaar verbindt.

Bijvoorbeeld in *Ik poets mijn tanden, maar ik ga nog niet naar bed* verbindt het voegwoord *maar* twee zinnen. In *Adam en Eva hielden beiden van appels* verbindt het voegwoord *en* twee constituenten. De belangrijkste nevenschikkende voegwoorden zijn *en*, *of*, *maar*, *want* en *dus*.

nevenschikkend voegwoord 51.2.9

[Nevenschikkende voegwoorden]; → dubbele voegwoorden

nevenschikkend zinsverband 38.3; ↔ nevenschikking; → samengestelde zin

nevenschikking Verbinding van twee of meer gelijksoortige zinnen of constituenten door middel van een nevenschikkend voegwoord.

nevenschikking 3.3; 5.3.2; 12.7; 40; 42.6

nevenschikking <delen van de _> 40.2; 40.3

nevenschikking <geen verbindingswoord> 40.4.3

nevenschikking <kenmerken van de _> 40.1

nevenschikking <samentrekking bij _> 40.4.4

nevenschikking <van zinnen> 38.3

niemand 26.7; 37.5

niet 37.2

niet- 2.5.1 [On- en niet-]

niet-attributief → attributief

niet-scheidbaar werkwoord 18

niet-telbaar 1.4; 2.4.2; 2.7; 2.8.1; 5.3

niet-telbaar zelfstandig naamwoord Een zelfstandig naamwoord dat alleen in het enkelvoud of alleen in het meervoud voor kan komen, bijvoorbeeld *geluk*, *mazen*.

niets 9.8; 12.7; 26.7; 37.5; 37.6

niettemin 31.4

noch 5.3.2; 37.8

noch ... noch ... 35.1.2 [Noch ... noch ...]

nochtans 31.4

noemer → breuk

nog 31.3

nominale constituent → naamwoordelijke constituent

nominale constituent <die een maat of hoeveelheid aanduidt> 48.2.5

nominalisatie → nominalisering

nominalisering 46.5

nominalisering <verschil tussen _ en beknopte bijzin> 46.5

nominalisering <verschil tussen _ en gesubstantiveerd werkwoord> 46.5

noodzakelijk wederkerend werkwoord (noodzakelijk reflexief werkwoord) Een werkwoord dat alleen in combinatie met een wederkerend voornaamwoord kan voorkomen, bijvoorbeeld *zich schamen*, *zich vergissen*.

noodzakelijkheid 19.3.2 [Het uitdrukken van noodzakelijkheid]; 19.4.2 [Ontkennen dat iets noodzakelijk is]

nooit 37.5; 37.6

noordelijk taalgebruik 3.9.1; 3.9.2

nou 31.3

nu 35.2.5 [Nu]

numeraal 51.2.7; ↔ telwoord

O

object Verzamelnaam voor alle objecten of voorwerpen in een zin: direct object (lijdend voorwerp), indirect object (meewerkend voorwerp), prepositieobject (voorzetselvoorwerp), genitiefobject (oorzakelijk voorwerp). De term *object* wordt ook wel zonder meer gebruikt voor het direct object.

object ↔ voorwerp; → direct object (= lijdend voorwerp); → indirect object (= meewerkend voorwerp); → prepositieobject (= voorzetselvoorwerp); → genitiefobject (= oorzakelijk voorwerp); → lijdend voorwerp; → meewerkend voorwerp; → voorzetselvoorwerp; → oorzakelijk voorwerp; → voorlopig object

object <logisch > 50.2; 50.4
 object <positie in de bijzin> 45.2.3
 object <positie in het middenstuk> 48.1
 objectsbepaling 48.3.2; → bepaling van gesteldheid
 objectszin <bijzin met de functie van voorzet-selvoorwerp> 49.4.5
 objectsbijzin 45.3.1; 49.4.1; 49.4.4
 objectsvorm 3.1; 3.2; 3.7.6; 3.8.2
 objectsvorm <van persoonlijk voornaamwoord> 3.2.2
 objectszin 45.3.1; 49.4.1; 49.4.4; ↔ objects-bijzin
 of 35.1.1 [Of]; 35.2.1
 of ... of ... 35.1.2 [Of ... of ...; hetzij ... hetzij ...]
 om 45.4.4; 46.4
 om <bij beknopte bijzin> 46.4.1
 om <te + adjectief + om + beknopte bijzin> 46.4.1
 on- 2.5.1 [On- en niet-]
 onbepaald 1.3; 8.3; 10.1
 onbepaald ↔ indefinitief; → (onbepaald) tel-woord; → (onbepaald) lidwoord
 onbepaald <gebruik van het lidwoord> 4.1.2; 4.2.2
onbepaald lidwoord *een in een vinger.*
 onbepaald lidwoord 4; 51.2.3
 onbepaald substantief <als topic> 43.1
onbepaald telwoord *veel, weinig, enige, zoveelste* in bijvoorbeeld *veel kleuren, de zoveelste keer.*
 onbepaald telwoord 51.2.7
onbepaald voornaamwoord Woord dat verwijst naar een onbekende persoon of zaak, of naar een onbekende hoeveelheid personen of zaken. De belangrijkste zijn: *iemand, niemand, iets, niets, menigeen, (de) een of ander, wie/wat ook (maar), deze of gene.*
 onbepaald voornaamwoord 26; 26.2.1; 26.2.2; 26.2.3; 51.2.4 [Onbepaald voornaamwoord]
 onbepaald voornaamwoord <gebruik van > 26.3
 onbepaald voornaamwoord <vormen van > 26.1
 onbepaald zelfstandig naamwoord <als topic> 43.1
onbepaalde wijs (infinities) Ook wel het 'hele werkwoord' genoemd: de niet-vervoegde vorm van het werkwoord die als uitgangspunt geldt voor de betekenis en die daarom in het woordenboek wordt genoemd. Bijvoorbeeld *geven, nemen, afpakken.*
 onder <waarom bestaan de voegwoorden indat en onderdat niet?> 35.3
onderschikkend voegwoord Een van de soorten verbindingswoorden die aan het begin staan van (de meeste) bijzinnen. In de zin *Als je bij de dubbele streep begint te spelen, val ik in de derde tel in* is *als* een onderschikkend voegwoord. Andere voorbeelden zijn: *terwijl, omdat, hoewel, dat.*

onderschikkend voegwoord 35.2; 39.2.1; 45.1; 45.2.2; 51.2.9 [Onderschikkende voegwoorden]
 onderschikkend voegwoord <naar de betekenis gerangschikt> 35.2
 onderschikkend zinsverband 38.2; ↔ onderschikking; → samengestelde zin
onderschikking Relatie tussen een zin en een afhankelijke zin; we noemen een afhankelijke zin 'ondergeschikt' aan de overkoepelende zin, omdat hij daarin een functie vervult als zinsdeel, als zinsdeelstuk of zelfs als deel van een zinsdeel. Bijvoorbeeld in de zin *Ik weet zeker dat Jan gek is geworden* is de bijzin *dat Jan gek is geworden* lijdend voorwerp van de gehele zin; in de zin *Marion geeft de planten water, terwijl Gerrit kookt* is de bijzin *terwijl Gerrit kookt* bijwoordelijke bepaling (van tijd) binnen de gehele zin.
 onderschikking 42.6
 onderschikking <van zinnen> 38.2
onderwerp Zinsdeel dat congrueert met de persoonsvorm en dat meestal degene of datgene noemt waaraan in de rest van de zin iets wordt toegeschreven. Bijvoorbeeld in de zinnen *Piet schrijft Geertruida een lange brief*, *Lange brieven worden door Piet aan Geertruida geschreven* en *Deze groene pennen schrijven lekker zijn* respectievelijk *Piet*, *Lange brieven* en *Deze groene pennen* onderwerp van de zin.
 onderwerp 40.3.1; 41.3.2; 51.1.2; 44.3.1; ↔ subject
 onderwerp <ja/nee-vraag zonder onderwerp> 44.5.4
 onderwerp <positie in de bijzin> 45.2.3
 onderwerp <positie in de gebiedende zin>
onderwerpszin Afhankelijke zin met de functie van onderwerp. Bijvoorbeeld in de zin *Dat je me steeds in de rede viel* ergerde me mateloos is *Dat je me steeds in de rede viel* onderwerp.
 onderwerpszin ↔ subjectszin; 34.8; 45.3.1
 onderwerpszin <positie in de hoofdzin> 45.3.1
onovergankelijk (intransitief) We noemen een werkwoord onovergankelijk als er geen lijdend voorwerp aan verbonden kan worden, bijvoorbeeld *lopen, gaan, zich vergissen.* Men kan immers niet zeggen: *Arie loopt de kat* <fout>, *Anna vergist haar hond* <fout>.
 onovergankelijk → werkwoord <intransitief >
 onregelmatig werkwoord 53
 ons 3.6; 7.1.1; 7.1.3; 16.1
 ont- <als prefix bij een werkwoord> 11.3.2
 ontkenning 37; ↔ negatie
 ontkenning <impliciet> 37.7
 ontkenning <positie van de > 37.3
 ontleden 51

onvolledige zin Een zin die niet ten minste een onderwerp en een gezegde bevat. Bijvoorbeeld in het antwoord op de vraag *Waar ben je heen geweest? Naar Parijs* is *Naar Parijs* een onvolledige zin. Men kan het onderwerp en gezegde erbij denken: *Ik ben naar Parijs geweest.* Zinnen in de gebiedende wijs zijn geen onvolledige zinnen.
 onvolledige zin 44.8; ↔ elliptische zin; ↔ ellips
onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.)
 Werkwoordstijd die aangeeft dat het moment van spreken en dat wat het werkwoord uitdrukt, tegelijk plaatsvinden. Bijvoorbeeld *ik werk, jij spreekt, hij moet, wij willen, jullie gaan, zij buigen.*
 onvoltooid tegenwoordige tijd 11.1;
 ↔ presens
 onvoltooid verleden tijd 11.2; ↔ imperfectum
 onze 7.1.1; 7.1.3
 onzekerheid <het uitdrukken van > 19.1.3
 [Uitdrukken dat men niet zeker is van de waarheid van een bewering]
 onzelfstandige hoofdzin 46.2
 onzijdig 2.3.6; 3.9
 ooit niet 37.6
 ook 31.3
 ook al ... toch ... 19.5.2 [Ook al ... toch ...]
 oordeelspartikel 31.3
oorzakelijk voorwerp Lijkt erg op een lijdend voorwerp, maar kan uitsluitend bij een aantal naamwoordelijke gezegdes voorkomen. Bijvoorbeeld in de zin *Ik ben mijn tandenborstel kwijt* is *mijn tandenborstel* oorzakelijk voorwerp.
 oorzakelijk voorwerp ↔ genitief object; in dit boek niet besproken
 op 5.5.2
 op het punt staan (om) ... te 24.3
 opdracht 15.3.1; 15.3.2; 15.3.5
 ordinale ↔ rangtelwoord
 ott ↔ onvoltooid tegenwoordige tijd
 overgankelijk ↔ transitief; → werkwoord <transitief >
overgankelijk werkwoord Een werkwoord waar een lijdend voorwerp aan verbonden is, of verbonden kan worden. Als in een zin geen lijdend voorwerp staat, kan het werkwoord dus toch transitief zijn. Bijvoorbeeld *drinken* is transitief, niet alleen in de zin *'s Avonds drink ik graag een glas warme chocolademelk* maar ook in de volgende zin: *'s Avonds drink ik graag.*
 overigens 31.4

overtreffende trap De overtreffende trap

wordt gebruikt wanneer men wil aangeven dat een bepaalde eigenschap in de hoogste mate aanwezig is. Aan een bijvoeglijk naamwoord of (soms) een bijwoord wordt *-st(e)* toegevoegd, bijvoorbeeld *Ik heb een fijne vakantie gehad; de eerste dag was leuk, de tweede was nog leuker, maar de derde dag was het leukst van alledrie!*

overtreffende trap ↔ superlatief

ovt ↔ onvoltooid verleden tijd

P

paar <een _> 26.11

participium ↔ deelwoord; → tegenwoordig deelwoord; → voltooid deelwoord; → deelwoordconstructie

participium perfecti 11.3.1; 46.6; ↔ voltooid deelwoord

participium praesentis 22; 46.6; ↔ tegenwoordig deelwoord

pas 31.3

passief ↔ lijdende vorm; ↔ passieve zin

passief <functie van het _> 50.4

passief <gebruik van het _> 50.4

passief <perfectum van het _> 50.3; 50.6.2

passief <subjectsinnen in een passieve hoofdzin> 49.4.4

passief hulpwerkwoord 51.2.5

[Hulpwerkwoorden van de lijdende vorm]

passieve vorm ↔ lijdende vorm; ↔ passieve zin

passieve zin 34.8; 50

pasieve zin <met *door*-bepaling> 50.5.1

passieve zin <zonder *door*-bepaling> 50.5.2

per 5.5.6

perfect- ↔ voltooid-

perfectum 11.3; 11.3.3; 11.3.4; 13.1.2 [*Zijn* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 13.2.2 [*Hebben* als hulpwerkwoord van tijd]; 14.2; 14.4; 14.5.1; 14.6; 20.1.4; 20.2.1 [Het perfectum van deze werkwoorden in combinatie met een infinitief]; 20.2.2 [Het perfectum van deze werkwoorden in combinatie met een infinitief]; 20.2.3 [Zinnen met *schijnen*, *blijken* en *lijken* in het perfectum]; 20.2.4 [Het perfectum van deze werkwoorden in combinatie met een infinitief]; ↔ voltooid tegenwoordige tijd; voltooid tijd

perfectum <van het passief> 50.3

persoon Grammaticale categorie die de aard aangeeft van de relatie tussen het onderwerp en de persoonsvorm: eerste persoon (*ik, wij*), tweede persoon (*jij, u, jullie*), derde persoon (*hij, zij, ze*).

persoon 3.1; 3.6; 3.7; 3.9; 3.9.1; 12.3; 13.1.1; 13.2; 13.3; 51.1.1; → eerste _; → tweede _; → derde _; → congruentie

persoon <verwijzing naar _ van voornaamwoordelijk bijwoord> 32.6

persoonlijk voornaamwoord *ik, jij/je, u, hij zij/ze, het, wij/we, jullie, zij/ze*.

persoonlijk voornaamwoord 3; 51.2.4

[Persoonlijk voornaamwoord]; ↔ pronomen personale; → volle vorm; → gereduceerde vorm

persoonlijk voornaamwoord <in een nominalisering> 46.5

persoonsnaam 2.1.6; 2.5.2 [Het suffix *-e* om persoonsnamen te vormen]; 2.5.2 [Suffixen die een persoonsnaam vrouwelijk maken]; → namen <van personen>

persoonsvorm Het gedeelte van het gezegde dat in persoon en getal congrueert met het onderwerp van de zin. Bijna alle zinnen hebben een persoonsvorm, alleen beknopte bijzinnen en sommige samengetrokken zinnen (→ samentrekking) niet. Bijvoorbeeld in de zin *Ik weet dat hij je beledigd heeft* is *weet* de persoonsvorm van de zin en *heeft* de persoonsvorm van de bijzin.

persoonsvorm 12; 18.1.1; 21.1.1; 21.1.2; 21.2.1; 21.2.2; 21.3.1; 21.3.2; 51.1.1

persoonsvorm <in een gebiedende zin> 44.4.2

persoonsvorm <in een mededelende zin> 44.3.2

persoonsvorm <positie in de bijzin> 45.1

persoonsvorm <positie in de gebiedende zin>

44.4.1

persoonsvorm <positie in de *ja/nee*-vraag>

44.5.1

persoonsvorm <positie na *des te*> 9.7

persoonsvorm <positie van het gezegde in de hoofdzin> 44.2.2

persoonsvorm <weggelaten _ in beknopte bijzin> 45.4.1

-pje <verkleinsuffix> 2.4.1 [*-pje*]

plaatsbepaling 34.3; 48.3.1

plan <van _ zijn> 19.1.3

pluralis ↔ meervoud

plusquamperfectum 11.3.3; 13.1.2 [*Zijn* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 13.2.2 [*Hebben* als hulpwerkwoord van tijd]; 14.5; 14.5.1; 14.5.2; 14.6; ↔ voltooid verleden tijd

plusquamperfectum <als imperatief> 15.4.3

plusquamperfectum <van het passief> 50.3; 50.6.4

positie <van prefix van scheidbaar werkwoord> 18.2; 18.3

possessief ↔ bezittelijk

possessief pronomen 7; 51.2.4 [Bezittelijk voornaamwoord]; ↔ bezittelijk voornaamwoord

postpositie 30.1.2; ↔ achterzetsel

praesentis → tegenwoordig(e)

predica- → predika-

predicatief 8.4; 51.2.2

predicatief gebruik Een bijvoeglijk naamwoord kan attributief of niet-attributief worden gebruikt. Predicatief gebruik is een van de niet-attributieve gebruikswijzen: het komt voor als het adjectief naamwoordelijk deel van het gezegde of bepaling van

gesteldheid is. Bijvoorbeeld in de zin *De Nederlanders zijn boos op Gullit, omdat hij tijdens de wedstrijd lachend een bal in eigen doel schoot* zijn *boos* en *lachend* predicatief gebruikte bijvoeglijke naamwoorden.

predicatieve bepaling → bepaling vangesteldheid

predika- → predica-

predikaat ↔ gezegde

predikaatsnomen 46.3; 48.2.6; · naamwoordelijk deel (van het gezegde)

prefix 2.5.1; 18; 18.1; ↔ voorvoegsel

prefix <positie van het _ van een scheidbaar werkwoord> 18.2; 18.3

prefix <van een scheidbaar werkwoord> 44.5.2

prepositie 30.1.1; 51.2.6; ↔ voorzetsel

prepositie <voorzetselgroep op de laatste zinsplaats> 49.1; 49.2; 49.3

prepositieobject 51.1.5; ↔ voorzetselvoorwerp

prepositieconstituent ↔ voorzetselconstituent

prepositieconstructie ↔ voorzetselconstructie 46.4; 45.4.4

prepositieobject 51.1.5

prepositieobject <bijzin met de functie van _> 45.3.3

presens 11.1; 13.1.1; 13.2; 13.3; 13.3.2 [*Worden* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 14.1; 14.1.2; 14.1.3; 14.6; 14.7; 52.11.1; ↔ (onvoltooid) tegenwoordige tijd; → werkwoord; → werkwoordstijden

presens <gebruik van het _> 11.1.1

presens <van het passief> 50.3; 50.6.4

presens <vormen van het _> 11.1.2

presens historicum 14.1.5

proberen 20.2.2

pronomen 4.3; 51.2.4; ↔ voornaamwoord

pronomen <als topic> 43.1

pronomen <interrogatief _> ↔ vragend voornaamwoord; 45.1; 45.2.2

pronomen <positie in het middenstuk> 48.1.2

pronomen <relatief _> 45.1; 45.2.2

pronomen <vragend _> 47.1

pronomen demonstrativum ↔ aanwijzend voornaamwoord

pronomen indefinitum ↔ onbepaald voornaamwoord

pronomen interrogativum ↔ vragend voornaamwoord

pronomen personale 51.2.4 [Persoonlijk voornaamwoord]; ↔ persoonlijk voornaamwoord

pronomen possessivum ↔ bezittelijk voornaamwoord

pronomen reciprocum ↔ wederkerig voornaamwoord

pronomen reflexivum ↔ wederkerend voornaamwoord

pronomen relativum ↔ betrekkelijk voornaamwoord

pronominaal adverbium ↔ voornaamwoordelijk bijwoord; 45.1; 51.1.5
 punt 52.15
 puntkomma 52.15

R

'r → haar

rangtelwoord In *het derde kind* en *de zoveelste keer* zijn *derde* en *zoveelste* rangtelwoorden.
 rangtelwoord 10.1; 10.3; 51.1.7
 rangtelwoord <bepaald > 10.3.1
 rangtelwoord <gebruik van het > 10.3.2
 rangtelwoord <vorming van het > 10.3.1
 reciprook ↔ wederkerig
 reciprook pronomen 27; 27.2; 51.2.4
 [Wederkerig voornaamwoord]; ↔ wederkerig voornaamwoord
 reeksvormer ↔ dubbel voegwoord
 reflexief ↔ wederkerend
 reflexief pronomen 27; 27.1; 51.1.3; 51.2.4
 [Wederkerend voornaamwoord]; ↔ wederkerend voornaamwoord
 reflexief pronomen <positie in het middenstuk> 48.1.2
 reflexief werkwoord 16; 51.1.3; ↔ wederkerend werkwoord
 reflexief werkwoord <noodzakelijk > 16.1; 16.2
 reflexief werkwoord <toevallig > 16.1; 16.3
 relatief ↔ betrekkelijk
 relatief adverbium ↔ betrekkelijk bijwoord; 45.1; 45.2.2
 relatief pronomen 29; 45.1; 45.2.2; 51.2.4
 [Betrekkelijk voornaamwoord]; ↔ betrekkelijk voornaamwoord
 relatieve ↔ betrekkelijke; bijvoeglijke
 relatieve bijzin 29; 45.3.2; 49.4.1; 49.4.4; 49.4.2; 49.4.3; ↔ betrekkelijke bijzin; bijvoeglijke bijzin; relatieve zin
 relatieve bijzin <positie in de hoofdzin> 45.3.2
 relatieve zin 5.7; → relatieve bijzin; → betrekkelijke bijzin
representatief-categoriaal In dit boek gebruiken we de term *categoriaal*.
 representatief-categoriaal ↔ categoriaal;
 ↔ categoriaal <gebruik van het lidwoord>
 richtingsbepaling 48.2.4

S

-s <uitgang bij adjectief> 9.8
 -s <verandering in -z > 9.2.4; 52.10
 -s- 2.5.3 [Substantief + substantief (met verbindingssklank /s/)]
 samengesteld werkwoord <verleden-tijdsvorm van een > 11.2.3
samengestelde zin Een zin die minstens één andere zin bevat. Bijvoorbeeld: de zin *Ellie heeft geen zin meer om naar Italië te gaan* bevat de (beknopte) bijzin *om naar Italië te gaan*. De zin *Jan gaat nu liever voetballen en Paul schaken* bestaat uit de (samengetrokken) hoofdzinnen *Jan gaat nu liever voetballen* en *Paul (gaat nu liever) schaken*.

samengestelde zin 42.6
 samengetrokken zinnen 41; → samentrekking
 samengestelde zin 38; 39; → enkelvoudige zin
samenstelling De vorming van een nieuw woord van twee bestaande woorden, bijvoorbeeld: *fietsbel* (*fiets* + *bel*), *paardenstaart* (*paard* + *staart*).
 samenstelling 2.5.3; 14.7.1; ↔ compositie
samentrekking Wanneer in een van de leden van een nevenschikking iets is weggelaten dat eigenlijk in beide leden moet voorkomen, spreken we van samentrekking. Samentrekking komt voor bij nevenschikking van zinnen (hoofd- of bijzinnen), maar ook bij nevenschikking van andere constituenten. Bijvoorbeeld in de zin *Stella kookt graag en Piet ook* is het tweede lid van de nevenschikking samengetrokken. Er staat dus eigenlijk *Stella kookt graag en Piet kookt ook graag*. In nevenschikte constituenten vindt meestal in het eerste lid samentrekking plaats, bijvoorbeeld in *op- en aanmerkingen* (= opmerkingen en aanmerkingen)
 samentrekking 41
 samentrekking <achterwaartse > 41.1.1; 41.2.2; 41.3.3; 41.5
 samentrekking <bij delen van woorden> 41.1
 samentrekking <bij delen van zinsdelen> 41.2
 samentrekking <bij nevenschikking> 40.4.4
 samentrekking <bij zinsdelen> 41.3
 samentrekking <met een verwijzend element> 41.3.3
 samentrekking <van meerdere woordgroepen> 41.4
 samentrekking <voorwaartse > 41.2.1; 41.3.1; 41.3.2; 41.4.1; 41.5
 samentrekking <voor- en achterwaartse > 41.5
scheidbaar (samengesteld) werkwoord Een werkwoord dat uit twee delen bestaat die ook los van elkaar in de zin kunnen staan. Bijvoorbeeld *tegenkomen*. In de zin *Ik ben hem gisteren tegengekomen* vormt het werkwoord één woord, maar in *Ik kwam hem gisteren tegen* is het werkwoord in twee woorden gesplitst, die op verschillende plaatsen in de zin staan.
 scheidbaar werkwoord 11.3.2.; 18; 18.1.2
 scheidbaar werkwoord <frequente scheidbare werkwoorden> 18.4
 scheidbaar werkwoord <voltooid deelwoord van > 18.1.3; 18.2.1
schijnen 17.1; 20.2.3
 schriftelijk → schrijftaal
 schrijftaal 3.7.5; 3.9.2; 6.4.2 [Verwijzend gebruik]; 7.1.2; 7.2.2; 8.7
 sekseneutraal 3.9.1; 7.1.3
 sekseneutraal gebruik <van het persoonlijk voornaamwoord> 3.7.3 [Sekseneutraal gebruik]

semi-directe rede Tussenvorm tussen de directe en de indirecte rede, bijvoorbeeld *Ik moest maar eens wat aardiger tegen haar worden, zei ze*. In de directe rede luidt deze zin: *'Word jij maar eens wat aardiger tegen mij,'* zei ze en in de indirecte rede: *Ze zei, dat ik maar eens wat aardiger moest worden tegen haar*.
 singularis → enkelvoud
 situatie <gebruik van incomplete zinnen op basis van de > 44.8.3
 sjwa 4.3; 52.6
sommige(n) 26.9
 soort → woordsoort 51.2; → zinstype 44.1
soortnaam Zelfstandig naamwoord dat een levend wezen, een zaak of ding als soort van andere onderscheidt, bijvoorbeeld *man, hond, bloem, voetbalclub, stad*. Er wordt onderscheid gemaakt tussen soortnamen, stofnamen (*hout, melk*) en eigennamen (*Jan, Roel*).
 soortnaam 1.1; 2.6.1; 2.6.2
 specificatie 2.6.3
 spelling 52; 52.8; 52.12
 spelling <van breuken> 10.3.3 [Gebruik]
 spelling <van de lange klinker> 9.2.2
 spelling <van de slotconsonant> 9.2.3
 spelling <van het adjectief> 9.2
 spelling <van meervoudsvormen> 2.2; 2.2.3
 spelling <van werkwoordsvormen> 52.11
 splitsing <van voornaamwoordelijk bijwoord> 32.8
 spraakklank 52.2
 spreektaal 2.4.1; 3.9.1; 6.4.2 [Verwijzend gebruik]; 7.1.2; 7.2.2; 10.2.1
 -st <uitgang bij adjectief> 9.12; 8.2; 8.8
staan 20.2.1
staan te 25.2
 staatkundige naam 12.6
stam Vorm van het werkwoord die als uitgangspunt dient voor vervoegingen. Men kan de stam van een werkwoord meestal vinden door van de infinitief (*e*) *n* af te halen, bijvoorbeeld *dwingen* stam: *dwing*; *werken* stam: *werk*.
 stam 11.1.2
 standaardnederlands 1.5.1
 -ste <uitgang bij adjectief> 8.8
 -ste <uitgang bij breuk> 10.3.3 [Gebruik]
 -ste <uitgang bij telwoord> 10.3.1
stellende trap Neutrale vorm van het bijvoeglijk naamwoord, ter onderscheiding van de vergrotende en overtreffende trap.
 stellende trap 8.2; 9.9; 9.10; 10.2.4
 stellende trap <bij vergelijking> 8.6
 stemhebbend 52.3; 52.4; 52.10.2
 stemloos 52.3; 52.4
 -ster 2.5.2 [Suffixen die een persoonsnaam vrouwelijk maken]
 stereotype 5.1

sterk werkwoord Onregelmatig werkwoord dat in het imperfectum een andere klinker krijgt, bijvoorbeeld: *brengen – bracht*; *springen – sprong*.

sterk werkwoord 53

stofnaam 1.3; 2.8.2; → soortnaam; → eigenaam

subject 12; 51.1.2; 44.3.1; ↔ onderwerp

subject <geïmpliceerd _ van de beknopte bijzin> 45.4.1

subject <logisch _> 50.2; 50.4

subject <positie in de bijzin> 45.2.3

subject <positie in de hoofdzin> 44.2.3

subject <positie in de ja/nee-vraag> 44.5.3

subject <positie in de mededelende zin> 44.3.4

subject <positie in de vraagwoordvraag>

44.6.3

subject <positie in middenstuk> 48.1

subject → voorlopijg _

subjectsbeëpaling 48.3.2; → bepaling van gesteldheid

subjectsbijsin 45.3.1; 49.4.1; 49.4.4

subjectsform 3.1; 3.2; 3.7.6

subjectsform <van persoonlijk voornaamwoord> 3.2.1

subjectszin ↔ onderwerpszin; 45.3.1

subjectszin <positie in de hoofdzin> 45.3.1

subordinatie ↔ onderschikking

substantief 1; 2; 2.3; 2.4.1; 51.2.1; ↔ zelfstandig naamwoord; → *de*-woord; → *het*-woord

substantief <bepaald _ als topic> 43.1

substantief <dubbele _ groep> 2.6

substantief <onbepaald _ als topic> 43.1

suffix 2.5.2.; ↔ uitgang; → achtervoegsel;

→ meervoudssuffix; → verkleinsuffix

superlatief 8.2; 8.8; 9.6; 9.10; 10.2.4; ↔ overtreffende trap

superlatief <adverbiaal gebruik> 8.8

superlatief <attributief gebruik> 8.8

superlatief <omschreven vorm> 9.12

superlatief <onregelmatige vorm> 8.2; 10.2.4

superlatief <predicatief gebruik> 8.8

syllabe 52.5

T 3.8.2; → *het*

-t <uitgang bij adjectief> 9.10

-t <uitgang bij voltooid deelwoord> 11.3.2

-t <uitgang bij werkwoord> 11.1.3

te 18.1.2; 20

te <in beknopte bijzinnen> 45.4.1

te + adjectief + *om* + beknopte bijsin 46.4.1

te + infinitief ↔ infinitiefconstructie

te + infinitief 46.3; → beknopte bijsin

tegenstelling <het uitdrukken van een _>

19.6.2 [Het uitdrukken van een tegenstelling]

tegenwoordig deelwoord Vorm van het werkwoord die wordt gevormd door *d(e)* aan de infinitief toe te voegen, en die in de regel de betekenis van ' bezig zijn met ' aan het werkwoord toevoegt. Bijvoorbeeld *het spelende kind* betekent *het kind dat bezig is met spelen, dat aan het spelen is*.

tegenwoordig deelwoord 9.1; 22; 46.6; 46.6.1;

↔ participium praesentis; → deelwoord;

→ deelwoordconstructie

tegenwoordig deelwoord <als adjectief> 22.1

tegenwoordig deelwoord <zelfstandig _> 22.2

tegenwoordige tijd ↔ presens

telbaar 2.4.2; 2.8.2

telbaar zelfstandig naamwoord Zelfstandig

naamwoord dat zowel in het enkelvoud als

in het meervoud kan voorkomen. De

meeste zelfstandige naamwoorden zijn tel-

baar. Voorbeelden: *tafel* (*tafels*), *arm*

(*armen*), *schilderij* (*schilderijen*).

teller → breuk

telwoord Een woord dat het aantal, de rang, of het nummer van wezens of zaken aanduidt. We onderscheiden hoofdtelwoorden en rangtelwoorden.

telwoord 4.3; 10; 51.2.7; ↔ numerale;

→ hoofdtelwoord; → rangtelwoord

telwoord <adverbiaal gebruik van het _> 10.2.4

telwoord <attributief gebruik van het _> 10.2.4

telwoord <bijvoeglijk gebruik van het _>

10.2.3; 10.3.2

telwoord <in een voorzetselconstituent> 10.2.5

telwoord <schrijven in letters of cijfers> 10.2.2

telwoord <zelfstandig gebruik van het _>

10.2.3; 10.3.2

telwoordconstituent Een constituent met een telwoord als kern, al of niet vergezeld van nadere bepalingen, bijvoorbeeld *ongeveer drie, heel veel*.

tenminste 31.4

terwijl 35.2.2 [*Terwijl*]

tijd 2.7.1 [Tijd]; → 48.3.1; hulpwerkwoord van _

tijden <van het werkwoord> 14; 50.6; 50.7

tijdsbepaling 48.3.1

-tje <verkleinsuffix> 2.4.1 [-tje]

toch 31.3; 31.4

toekomstige tijd (futurum) Werkwoordstijd

die aangeeft dat de gebeurtenis die in de

zin beschreven wordt zal plaatsvinden ná

het moment van spreken. Heel dikwijls

wordt in dit geval gewoon de onvoltooid

tegenwoordige tijd gebruikt, maar de

omschreven vorm is *zullen* + infinitief, bij-

voorbeeld *Ik zal mijn werk overdoen, als je*

niet tevreden bent. De toekomst wordt ook

vaak uitgedrukt door middel van het hulp-

werkwoord *gaan* + infinitief; een dergelijke

zin drukt uit dat het om een intentie gaat

van de door het subject aangeduide perso-

nen: *Ik ga vanmiddag zwemmen*.

toekomst 11.4.1; 14.1.2; 14.1.4; 14.2.2; 14.3.3;

14.7; 19.1.2 [Praten over de toekomst];

19.1.3 [Fantaseren over een ander heden of

een andere toekomst]; → toekomstige tijd

toekomst <in de passieve vorm> 50.3

toen 14.6; 35.2.5 [*Toen*]

toestemming 19.6.2 [Toestemming hebben]

toevallig wederkerend werkwoord (toevallig

reflexief werkwoord) Als bij een reflexief

gebruikt werkwoord het wederkerend voor-

naamwoord vervangen kan worden door

een gewoon lijdend voorwerp zonder dat de

zin incorrect wordt, dan is het werkwoord

toevallig wederkerend. Bijvoorbeeld naast

Ik scheer me kan men zeggen *Ik scheer*

mijn snor. Bij werkwoorden als *scheren* is

het dus niet verplicht om een wederkerend

voornaamwoord te gebruiken.

toevoegsel → affix

topic 43.1; 50.4

trachten 20.2.2

transitief → werkwoord

transitief ↔ overgankelijk

trappen van vergelijking Vormen van het

bijvoeglijk naamwoord, en ook van een

bijwoord als *graag*, die de betekenis van

vergelijking toevoegen aan dit woord.

De neutrale vorm noemen we de stellende

trap, bijvoorbeeld *aardig* in *Hij is aardig*.

De vergrotende trap maakt een relatieve

vergelijking, bijvoorbeeld *aardiger* in *Zij is*

aardiger dan haar zus. Bij de overtreffende

trap wordt er een uiterste genoemd, bij-

voorbeeld *oudste* en *aardigste* in *Ik heb*

drie zussen; de oudste is de aardigste.

trappen van vergelijking → stellende trap;

→ comparatief; → vergrotende trap;

→ superlatief; → overtreffende trap

trema 2.2.2

trouwen 31.4

tussenwerpsel Uitroepend of klanknaboot-

send woord dat geen grammaticale functie

heeft binnen de zin waarbij of waarin het

voorkomt. Het staat meestal vóór of achter

de zin, bijvoorbeeld in *Bah, nou heeft het*

Nederlands elftal weer slecht gespeeld en

Je komt naar mijn verjaardag, hè? zijn *bah*

en *hè* tussenwerpsels.

tussenwerpsel 36; 44.8.1; 51.2.10;

↔ interjectie

tweede deel van een voornaamwoordelijk bij-

woord 48.2.7

tweede persoon 3.6; 7.1.1; 7.2.2; 12.1

tweede persoon enkelvoud 11.1.3

tweede werkwoordspositie 18.3.2; 21; 44; 45;

48.2; 49

tweeklank ↔ diftong

U

u 3.4; 3.5; 3.6

uitdrukking Een uitdrukking is een vaste combinatie van woorden die als één woord functioneert, bijvoorbeeld *ten gevolge van* (= door), *de pijp uitgaan* (= doodgaan), *in de war* (= verward), *de een of ander* (= iemand).

uitdrukking ↔ vaste verbinding

uitgang → - (alle trefwoorden die met - *beginnen*)

uitgang → suffix; → vrouwelijke uitgang;

→ meervoudsuffix; → meervoudsuitgang;

→ verkleinsuffix

uitloop Woorden die, voorafgegaan door een pauze of een komma, achter de laatste zinsplaats staan. In de zin zelf wordt meestal al (vooruit) verwezen naar die constituent of constituenten. Bijvoorbeeld *Jannie heeft het al klaar, het eten*. In dit boek wordt de uitloop behandeld als NAGE-PLAATSTE CONSTRUCTIE (49.5.2).

uitroep 44.8.4; 49.5.1; → interjectie; ↔ uitroepende zin

uitroepende zin (exclamatieve zin) Zin waarin de spreker of schrijver met grote nadruk aangeeft wat hij zelf vindt van wat hij zegt/schrijft. Bijvoorbeeld *Wat een engerd is dat!* (= *Ik vind die persoon heel eng*), *Wat een vrouw!* (= *Ik vind die vrouw heel bijzonder of Ik vind die vrouw heel vervelend*).

uitroepende zin ↔ uitroep

uitroepeteken 52.15

uw 7.1.1; 7.1.3

V

-v- <verandering in -f> 9.2.4; 52.10

van 5.5.3

van <met stoffelijk adjectief> 9.4

vaste combinaties <met *aan*> 5.5.4

vaste combinaties <met *naar*> 5.5.1

vaste combinaties <met *op*> 5.5.2

vaste combinaties <met *per*> 5.5.5

vaste combinaties <met *volgens*> 5.5.3

vaste combinaties <van werkwoord en object>

5.7

vaste verbinding ↔ uitdrukking; → voorzetseluitdrukking; → voorzetselcombinatie

vaste verbinding <conjunctief> 23.2.3

vaste verbinding <noodzakelijk reflexieve > 27.1.2 [Na een voorzetsel als dat deel uitmaakt van een noodzakelijk reflexieve verbinding]

vaste verbinding <reflexief> 27.1.3 [Toevoeging van -*zelf* in vaste uitdrukkingen]

veel 9.9; 10.2.3; 10.2.4

ver- <bij werkwoord> 11.3.2

verbindingsklank 2.5.3 [Substantief + substantief (zonder verbindingsklank)]; 2.5.3

[Substantief + substantief (met verbindingsklank /s/)]; 2.5.3 [Substantief + substantief (met verbindingsklank /@/)]

verbindingswoord 39; 42.6; 45.1; 45.2.2;

45.4.1; 45.4.4; → voegwoord; → voegwoordelijk bijwoord; → betrekkelijk voornaamwoord; → betrekkelijk bijwoord; → vraagwoord

verbindingswoord <geen _ bij nevenschikking> 40.4.3

verbindingswoord <nevenschikkend> 39.1;

40.4

verbindingswoord <onderschikkend> 39.2

verbum 51.2.5; ↔ werkwoord

vergelijking → trappen van _

vergeten 20.2.4

vergroten trap Aan bijvoeglijke naamwoorden en sommige bijwoorden kan het achtervoegsel -*er* worden toegevoegd dat de betekenis 'meer' of 'in hogere mate' heeft. Bijvoorbeeld *groter* in de zin *Ton is groter dan zijn vader*.

vergroten trap ↔ comparatief

verkleinsuffix 1.7.2; 2.4.1

verkleinvorm → verkleinwoord

verkleinvorm <niet van een substantief> 2.4.1 [Verkleinvormen die niet van een substantief zijn afgeleid]

verkleinwoord 1.7; 2.4; 2.4.1; 2.4.2; 4.3

verkleinwoord <de functie van het > 2.4.2

verleden 14.1.3; 14.1.4; 14.1.5; 14.2.1; 14.3.1;

14.3.2; 14.4; 14.5.1; 14.5.2; 14.6; 19.1.3

[Fantaseren over een ander verleden]

verleden deelwoord ↔ voltooid deelwoord

verleden tijd ↔ imperfectum

verleden-tijdsvormen <onregelmatig> 11.2.1;

11.2.3

verleden-tijdsvormen <regelmatig> 11.2.1; 11.2.2

vermoeden <een _ uiten> 19.3.2 [Het uitdrukken van een vermoeden, van een conclusie]

vermogen 19.5.2 [In staat zijn tot iets]

verscheidene(n) 26.9

verschil <tussen gewone en beknopte bijzin>

45.4.3

verschil <tussen nominalisering en beknopte bijzin> 46.5

verschil <tussen nominalisering en gesubstantiveerd werkwoord> 46.5

verschillende(n) 26.9

vervoeging (conjugatie) Een werkwoord kan door middel van vervoeging allerlei vormveranderingen ondergaan, die tijd, modaliteit, persoon, getal en wijs aanduiden waarin het wordt gebruikt, bijvoorbeeld

dans, danst, dansen, danste, gedanst, dansend.

verwachten 49.4.1

verwachting 19.1.3 [De bedoeling zijn, van plan zijn]

verwijswoord <als topic> 43.1

verwijzend gebruik <van het aanwijzend voornaamwoord> 6.1.1; 6.1.2; 6.2.5; 6.3.5

verwijzend gebruik <van het voornaamwoordelijk bijwoord> 6.5; 6.5.2 [Verwijzend gebruik]; 32.3

verwijzing naar een zin 3.7.5

verwijzing naar personen <van het voornaamwoordelijk bijwoord> 32.6

verwijzing naar zinnen <van het voornaamwoordelijk bijwoord> 32.7

verzameling 12.4.1

verzamelnaam 2.6.2; 12.4.2

verzoek 15.3.3; 15.3.5; 19.5.2 [Een beleefd verzoek doen]; ↔ vraag

vocaal 52.3; 52.8; ↔ klinker; → lange _;

→ korte klinker

voegwoord Woord dat een, ondergeschikte of nevenschikte, constituent of zin verbindt met een andere constituent of zin.

Voegwoorden staan bijna altijd voor de ondergeschikte of nevenschikte constituent of zin. Ze vervullen geen functie als zinsdeel of zinsdeelstuk. We onderscheiden nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden. Voorbeelden: *en, maar, want* (nevenschikkend); *omdat, terwijl, hoewel, dat* (onderschikkend).

voegwoord 5.6; 35; 39; 51.2.9; → verbindingswoord; → dubbel voegwoord; → voegwoordelijk bijwoord

voegwoord <dubbel > 9.7; 35.1.2; 39.1.2;

40.4.2

voegwoord <met adjectief> 35.2.6

voegwoord <met bijwoord> 35.2.6

voegwoord <nevenschikkend > 35.1; 35.1.2;

39.1.1; 40.4.1; 51.2.9 [Nevenschikkende voegwoorden]

voegwoord <niet-bestaand > 35.3

voegwoord <onderschikkend > 35.2; 39.2.1;

45.1; 45.2.2; 51.2.9 [Onderschikkende voegwoorden]

voegwoord <vergelijkend > 5.6; 35.2.7

voegwoord <voorwaardelijk > 35.2.8

voegwoordelijk → _ bijwoord

voegwoordelijk bijwoord Bijwoord dat met een voegwoord gemeen heeft dat het twee zinnen nevenschikkend met elkaar verbindt.

voegwoordelijk bijwoord 31.4; 39.1.3; → verbindingswoord

voegwoordelijk bijwoord <plaats midden in de zin> 31.4.1

voegwoordelijk bijwoord <plaats voor in de zin> 31.4.2

voelen 20.1.2; 46.5

voldoende 9.8; 26.10

volgens 5.5.4

volgorde van werkwoorden 21

volle vorm 3.1; 3.3; 3.7.7; → gereduceerde vorm

volle vorm <van bezittelijk voornaamwoord>

7.1.1

voltooid 9.3.1; 14.2.2; 14.5.1

voltooid deelwoord Vorm van het werkwoord die voorkomt in combinatie met de hulpwerkwoorden *hebben*, *zijn* en *worden* en die dikwijls als vorm apart geleerd moet worden omdat hij onregelmatig is.

Bijvoorbeeld het voltooid deelwoord van *kopen* is *gekocht*, van *hebben*: *gehad* en van *zijn*: *geweest*. De regelmatige vorming krijgt men door *ge-* vóór, en *-d* of *-t* achter de stam van het werkwoord te plaatsen: *trouwen* - *getrouwd*, *werken* - *gewerkt*.

voltooid deelwoord 2.5.2 [Het suffix *-e* om persoonsnamen te vormen]; 9.1; 11.3.1; 18.1.3; 18.2.1; 21.1.1; 21.2.1; 21.3.1; 46.6.2; 50; ↔ participium perfecti; → deelwoord; → deelwoordconstructie

voltooid deelwoord <als adjectief> 9.3.1; 9.12; 21.4

voltooid deelwoord <gebruik van het _> 11.3.1
voltooid deelwoord <regelmatige vorming van _> 11.3.2

voltooid deelwoord <scheidbaar werkwoord als _> 18.1.3; 18.2.1

voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t., perfectum)

Werkwoordstijd die aangeeft dat het moment van spreken plaatsvindt na datgene wat in de zin wordt uitdrukt. Meestal is er echter een duidelijker relatie met het spreekmoment dan wanneer de onvoltooid verleden tijd (o.v.t.) wordt gebruikt.

Bijvoorbeeld *Ik heb de vloer gedweild* impliceert dat de vloer daarom nu schoon is, terwijl men bij *Ik dweilde de vloer* bijvoorbeeld vervolgen kan met *maar een kwartier later kwam Marten met modderschoenen binnenstappen en kon ik weer opnieuw beginnen*. Het perfectum wordt gevormd door middel van een combinatie tussen het hulpwerkwoord *hebben* of *zijn* en een voltooid deelwoord.

voltooid verleden tijd (v.v.t., plusquamperfectum) Werkwoordstijd die aangeeft dat de spreker, vanuit een periode of tijdstip die of dat voorafgaat aan het moment van spreken, de aandacht verplaatst naar een dan reeds afgeronde gebeurtenis. Met andere woorden: de zin heeft betrekking op het verleden en noemt een gebeurtenis die dan reeds voltooid is. De tijd wordt gevormd door een combinatie van de verleden tijd van de hulpwerkwoorden *hebben* en *zijn* met het voltooid deelwoord. Bijvoorbeeld in de zin *Nadat mijn buurman de schuur had gebouwd, schilderde ik hem groen* wordt er naar een tijdstip in het verleden gerefereerd waarop 'ik' de schuur groen schilderde, dat plaatsvindt na het tijdstip waarop de buurman de schuur bouwde. Het plusquamperfectum wordt echter ook vaak in modale betekenis gebruikt: *Had dat dan eerder gezegd!* betekent: Je hebt het niet eerder gezegd, maar dat zou wel beter geweest zijn.

voltooid tijd 11.3; ↔ perfectum; plusquamperfectum

voor elkaar krijgen 49.4.1

voorbepaling Als een bepaling hoort bij het kernwoord van een constituent, en hij staat voor dat kernwoord, dan noemen we hem een voorbepaling. Bijvoorbeeld in de naamwoordelijke constituent *dat heel vervelende meisje* is *heel vervelende* een voorbepaling bij de kern *meisje*. Binnen de bijvoeglijk-naamwoordconstituent *heel vervelende* is *heel* voorbepaling bij het kernwoord *vervelende*.

voorbepaling 1.1; 5.8; 51.1.7 [Voorbepalingen] voorgeplaatste constructie 49.5; ↔ aanloop voorlopig direct object 51.1.3

voorlopig lijdend voorwerp In de zin *Ik vind het vervelend dat je je ongelukkig voelt* noemen we *het* voorlopig lijdend voorwerp. Het 'echte' lijdend voorwerp is de bijzin *dat je je ongelukkig voelt*.

voorlopig lijdend voorwerp 51.1.3

voorlopig lijdend voorwerp <het als _> 49.4.1; 49.4.4

voorlopig object <het als _> 49.4.1; 49.4.4

voorlopig onderwerp In de zin *Het is fijn dat je je nu weer gelukkig voelt* noemen we *Het* voorlopig onderwerp. De bijzin *dat je je nu weer gelukkig voelt* is het 'echte' onderwerp van de zin.

voorlopig onderwerp 51.1.2

voorlopig onderwerp <het als _> 49.4.1; 49.4.4

voorlopig prepositieobject 51.1.5

voorlopig subject 51.1.2

voorlopig subject <het als _> 49.4.1; 49.4.4

voorlopig voorzetselvoorwerp In de zin *Ik houd er niet van zo te moeten blozen* is er ... van voorlopig voorzetselvoorwerp en de beknopte bijzin *zo te moeten blozen* het 'echte' voorzetselvoorwerp.

voorlopig voorzetselvoorwerp 32.7; 51.1.5; → voorzetselvoorwerp; → prepositieobject

voornaamwoord Woord dat niet iets noemt, maar ernaar verwijst. We onderscheiden persoonlijke, bezittelijke, aanwijzende, betrekkelijke, vragende, wederkerende, wederkerige en onbepaalde voornaamwoorden.

voornaamwoord 47.1; 51.2.4; → pronomen; persoonlijk _; demonstratief _; aanwijzend _; bezittelijk _; vragend _; onbepaald _; betrekkelijk _; wederkerend _; wederkerig _; → voornaamwoordelijk bijwoord

voornaamwoord <als verbindingswoord>

39.2.3

voornaamwoord <betrekkelijk _> 45.1; 45.2.2
voornaamwoord <gebruik _ of voornaamwoordelijk bijwoord?> 32.2

voornaamwoord <vragend _> 45.1; 45.2.2; 47.1

voornaamwoordelijk → bijwoord; → _ bijwoord

voornaamwoordelijk bijwoord Bijwoord dat bestaat uit een voorzetsel en *er*, *hier*, *daar*, *waar*, *ergens*, *nergens*, *overal*. Het voorzetsel wordt achter deze woorden aan gezet en is dus eigenlijk een achterzetsel geworden. Bijvoorbeeld *hiermee*, *daartegen*, *erover*, *nergens van*. Alleen bij (n)*ergens* en *overal* blijven de twee delen altijd twee aparte woorden, de andere worden aan elkaar geschreven, tenzij ze door andere constituenten van elkaar worden gescheiden. Bijvoorbeeld in *Ik ben er niet bang voor* wordt *er ... voor* gesplitst door *niet bang*.

voornaamwoordelijk bijwoord 6.4; 32; 45.1;

48.1.2; 49.4.5; 51.1.5; 51.2.8

voornaamwoordelijk bijwoord <aanwijzend of verwijzend gebruik> 32.3

voornaamwoordelijk bijwoord <bijzondere vormen> 32.9

voornaamwoordelijk bijwoord <gebruik in betrekkelijke bijzin> 32.5

voornaamwoordelijk bijwoord <gebruik van het _> 6.4.2

voornaamwoordelijk bijwoord <gebruik voor-naamwoord of _?> 32.2

voornaamwoordelijk bijwoord <in betrekkelijke functie> 32.5; 29.2.4

voornaamwoordelijk bijwoord <positie in het middenstuk> 48.1.2

voornaamwoordelijk bijwoord <splitting van het _> 32.8; 34.5

voornaamwoordelijk bijwoord <tweede deel van een _> 48.2.7

voornaamwoordelijk bijwoord <verwijzing naar een zin> 32.7

voornaamwoordelijk bijwoord <verwijzing naar personen> 32.6

voornaamwoordelijk bijwoord <vragend _> 28.2.4; 32.4

voornaamwoordelijk bijwoord <vorm van het _> 6.4.1

voorplaatsing 49.5

voorstel <een _ doen> 19.1.2 [Een voorstel doen]

voorvoegsel Aan het begin van een bestaand woord wordt iets toegevoegd, bijvoorbeeld *aantrekken*, *smoorverliefd*.

voorvoegsel 11.3.2; ↔ prefix

voorwaarts 41; → samentrekking

voorwerp ↔ object; → lijdend _ (= direct object); → meewerkend _ (= indirect object); → oorzakelijk _ (= genitief-object); → voorzetsel _ (= prepositieobject).

voorzetsel Woorden als *aan*, *voor*, *met*, *tegen*, *voor*, enzovoort. Het zijn woorden die aan het begin staan van een voorzetselconstituent. **voorzetsel** 5.5; 6.4.1; 27.2.1 [Gebruik van *elkaar* na voorzetsels]; 30; 30.1.1; 45.4.4; 51.2.6; ↔ prepositie; → voorzetselcombinatie; → voorzetseluitdrukking; → voornaamwoordelijk bijwoord; → voorzetselbijwoord

voorzetsel <aan het begin van een beknopte
bijzin> 35.4

voorzetsel <als verbindingswoord> 39.2.2

voorzetsel <als voegwoord> 35.2.4

voorzetsel <beknopte bijzin in combinatie met
een $\rightarrow$ 45.4.4

voorzetsel <overzicht van frequente $\rightarrow$ 30.2.1

voorzetselbijwoord 31.5

voorzetselcombinatie 30; 30.1.3

voorzetselcombinatie <overzicht van frequente
 $\rightarrow$ 30.2.2

voorzetselconstituent (voorzetselgroep, pre-
positieconstituent) Constituent die is opge-
bouwd uit een voorzetsel met een naam-
woordelijke constituent. Voorbeelden zijn
op de kast, onder tafel, voor de lunch,
onder luid gejuich, met zijn tweeën, zonder
haar.

voorzetselconstituent <voornaamwoordelijk
bijwoord is $\rightarrow$ 32.2

voorzetselconstructie $\leftrightarrow$ prepositie-constructie
46.4; 45.4.4

voorzetselgroep $\leftrightarrow$ voorzetselconstituent;
 $\leftrightarrow$ prepositieconstituent

voorzetselgroep <op laatste zinsplaats> 49.1;
49.2; 49.3

voorzetseluitdrukking 30.1.4

voorzetseluitdrukking <overzicht van frequen-
te $\rightarrow$ 30.2.3

voorzetselvoorwerp Wanneer een werkwoord
gecombineerd wordt met een vast voorzetsel,
zoals bijvoorbeeld *houden van iemand,*
verlangen naar iets, dan noemen we het
zinsdeel dat door dat voorzetsel wordt
ingeleid, een voorzetselvoorwerp. Het voor-
zetselvoorwerp lijkt wat betreft functie erg
op een lijdend voorwerp: *houden van*
iemand = iemand liefhebben. Ook wanneer
het voorzetsel eigenlijk achterzetsel is,
zoals in een voornaamwoordelijk bijwoord,
blijven we het zinsdeel voorzetselvoorwerp
noemen. Bijvoorbeeld in de zin *Eduard*
houdt eigenlijk niet van rust, maar verlangt
er toch vaak naar zijn van rust en er ... naar
voorzetselvoorwerpen.

voorzetselvoorwerp 32.7; 44.3.1; 48.2.2;
48.2.3; 51.1.5; $\leftrightarrow$ prepositieobject

voorzetselvoorwerp <bijzin met de functie van
 $\rightarrow$ 45.3.3; 49.4.5

voorzetselvoorwerpszin Bijzin die in de zin
waarvan hij deel uitmaakt, de functie van
voorzetselvoorwerp heeft. Bijvoorbeeld in
de zin *Ik verheug me erop, dat we met z'n*
drieën op vakantie gaan, is dat we met z'n
drieën op vakantie gaan voorzetselvoorwerps-
zin, en *erop* voorlopig voorzetselvoorwerp.

vorm $\rightarrow$ volle $\rightarrow$; $\rightarrow$ gereduceerde $\rightarrow$

vraag $\leftrightarrow$ verzoek; $\rightarrow$ vraagwoordvraag; $\rightarrow$
ja/nee-vraag; $\rightarrow$ vraagzin

vraag <een $\rightarrow$ stellen> 19.1.3 [Een beleefde
vraag stellen]; 19.1.3 [Een voorzichtige
vraag om informatie stellen]

vraagteken 52.15

vraagwoord 28; 47; 45.1; 45.2.2; $\rightarrow$ vragend
($\rightarrow$ voornaamwoord; $\rightarrow$ bijwoord)

vraagwoordvraag 42.5; 44.6; 47

vraagwoordvraag <afwijkende functies van de
 $\rightarrow$ 44.7.4

vraagwoordvraag <functie van de $\rightarrow$ 44.6

vraagwoordvraag <positie van het subject in
de $\rightarrow$ 44.6.3

vraagwoordvraag <woordvolgorde van de $\rightarrow$
44.6.2; 44.6.4

vraagzin 44.5; 47; $\leftrightarrow$ vragende zin

vragend $\leftrightarrow$ interrogatief

vragend bijwoord Bijvoorbeeld *waar, wanneer,*
hoe, waarom in zinnen als *Wanneer kom je*
weer thuis?

vragend bijwoord 45.1; 45.2.2; 47.2

vragend gebruik <van het voornaamwoordelijk
bijwoord> 32.4

vragend voornaamwoord Bijvoorbeeld *wie,*
wat, welk(e) en *wat voor (een),* in zinnen
als *Wat zeg je?*

vragend voornaamwoord 28; 45.1; 45.2.2;
47.1; 51.2.4 [Vragend voornaamwoord]

vragend voornaamwoord <functie in de zin>
47.1

vragend voornaamwoord <gebruik van het $\rightarrow$
28.2

vragend voornaamwoord <vorm van het $\rightarrow$ 28.1

vragend voornaamwoordelijk bijwoord

Vraagwoord dat bestaat uit *waar* gecombi-
neerd met een voorzetsel. Bijvoorbeeld:
Waarom doe je zo vervelend tegen me?
Waarom heb ik dat te danken?

vragende zin (vraagzin) We onderscheiden
twee soorten zinnen waarmee men vragen
kan stellen: de *ja/nee-vraag*, die begint met
persoonsvorm en onderwerp (*Heb je lekker*
verdiend op koninginnedag?), en de vraag-
woordvraag die begint met een vragend
voornaamwoord of bijwoord (*Wat zullen we*
vandaag doen? Waar zullen we heen
gaan?). Ook is het mogelijk om aan een
gesprekspartner een bevestiging te vragen
door aan een mededelende zin een vraagin-
tonatie te geven. Dit zou men een sug-
gestievraag kunnen noemen. Afgezien van
de intonatie is er echter geen vormelijk
onderscheid.

vragende zin $\rightarrow$ vraagzin

vrouwelijk 2.3.6; 3.9; 3.9.1; 3.9.2; 7.1.3

vrouwelijk persoon 3.7.4; 7.1.1

vrouwelijke uitgang 1.5.2; 2.5.2 [Suffixen die
een persoonsnaam vrouwelijk maken]

vrouwelijke vorm 3.7.3 [Verwijzing naar een
dier]

v.t.t. $\leftrightarrow$ voltooid tegenwoordige tijd

v.v.t. $\leftrightarrow$ voltooid verleden tijd

W

waar <met een betrekkelijke functie> 29.2.4;
32.5

waarderen 49.4.1; 49.4.4

waarschijnlijkheid 19.1.2 [Uitdrukken dat men
iets waarschijnlijk vindt]

wan- 2.5.1 [*Wan-* en *mis-*]

want 35.1.1 [*Want*]

wat 9.8; 26.7; 26.11; 28.2.1; 47.1

wat ... ook 26.8

wat voor 28.2.3; 47.1

wat voor een 28.2.3; 47.1

we 3.6

wederkerend $\leftrightarrow$ reflexief

wederkerend <noodzakelijk reflexief> 27.1.2
[Bij noodzakelijk reflexieve woorden en ver-
bindingen]

wederkerend <toevallig reflexief> 27.1.2 [Bij
toevallig reflexief gebruikte werkwoorden];
27.1.3 [Toevoeging van *-zelf* bij contrast in
toevallig reflexieve verbindingen]; 27.1.3
[Toevoeging van *-zelf* na een voorzetsel in
toevallig reflexieve verbindingen]

wederkerend <vaste reflexieve verbinding>
27.1.3 [Toevoeging van *-zelf* in vaste uit-
drukkingen]

wederkerend voornaamwoord 27; 27.1; 51.1.3;
51.2.4 [Wederkerend voornaamwoord]

wederkerend voornaamwoord <gebruik van $\rightarrow$
27.1.2

wederkerend werkwoord 16; 51.1.3

wederkerig $\leftrightarrow$ reciproof

wederkerig voornaamwoord 27; 27.2; 51.2.4
[Wederkerig voornaamwoord]

weigeren 20.2.4

weinig 10.2.3; 10.2.4

wel 19.1.2 [Uitdrukken dat men iets waar-
schijnlijk vindt]

welk 28.2.2; 47.1

wens <een $\rightarrow$ uiten> 19.2.2 [Het uitdrukken van
een wens]; 23.2.1

werkwoord 2.5.1 [*Ge-* + stam van een werk-
woord]; 2.5.2 [Het suffix *-ing* waarmee men
een abstract substantief maakt van een
werkwoord]; 2.5.3 [Werkwoordstam + sub-
stantief]; 11; 12; 13; 14; 20; 21; 22; 23; 24;
25; 45.1; 45.2.2; 46; 51.1.1; 51.2.5;

$\leftrightarrow$ verbum; $\rightarrow$ koppel $\rightarrow$; $\rightarrow$ scheidbaar $\rightarrow$;
 $\rightarrow$ reflexief $\rightarrow$; $\rightarrow$ hulp $\rightarrow$; $\rightarrow$ werkwoord
<zelfstandig $\rightarrow$; $\rightarrow$ gezegde

werkwoord <gesubstantiveerd $\rightarrow$ 46.5

werkwoord <in passieve zinnen $\rightarrow$ 50.6; 50.7

werkwoord <intransitief $\rightarrow$ 11.3.4

werkwoord <positie van zinsdelen met een
nauwe band met het $\rightarrow$ 48.2

werkwoord <transitief $\rightarrow$ 11.3.4

werkwoord <vaste verbinding> 21.4

werkwoord <voorzetselobjecten die een vaste
combinatie vormen met het $\rightarrow$ 48.2.3

werkwoord <vormkenmerken van het $\rightarrow$ 11

werkwoord <werkwoordelijke constructies> 46

werkwoord <zelfstandig $\rightarrow$ 11.1.2

werkwoord <positie in de mededelende zin>

44.3.2; 44.3.3; 44.2.2

werkwoord <positie van de werkwoorden in de gebiedende zin> 44.4.1; 44.4.2

werkwoord <positie van de werkwoorden in de hoofdzin> 44.2.2

werkwoord <positie van de werkwoorden in de ja/nee-vraag> 44.5.1; 44.5.2

werkwoordelijk deel Alle delen van het naamwoordelijk gezegde die werkwoorden zijn. Bijvoorbeeld in de zin *Ik ben tandarts is ben* werkwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde *ben tandarts*, in de zin *Ik heb mijn hele leven eigenlijk tandarts willen zijn* is *heb willen zijn* het werkwoordelijk deel van het naamwoordelijke gezegde *heb tandarts willen zijn*.

werkwoordelijk deel 18.1.1; 18.2; 18.3

werkwoordelijk deel <van scheidbaar werkwoord> 18

werkwoordelijk gezegde 51.1.1; → gezegde

werkwoordelijke constructie 46; → bijzin

werkwoorden <volgorde van > 21

werkwoordspositie → eerste werkwoordspositie; → tweede werkwoordspositie

werkwoordspositie <eerste > 45.1

werkwoordspositie <tweede > 45.1; 45.2.2

werkwoordstijden 14; 14.8; 50.6; 50.7

werkwoordsvorm <als adjectief> 9.1

werkwoordsvorm <spelling van de > 52.11

weten 20.2.5

wie 28.2.1; 47.1

wie ... ook 26.8

wie d'r 28.2.1

wie z' n 28.2.1

wiens 28.2.1

wij 3.6

wijs (modus) Hoofdzinnen kunnen ingedeeld worden naar de wijs waarin ze staan. We onderscheiden aantonende, aanvoegende, gebiedende en onbepaalde wijs.

wijs aantonende ; → aanvoegende ;

→ gebiedende ; → onbepaalde ;

willen 19.2; 20.1.1

willen <gebruik van > 19.2.2

willen <vormen van > 19.2.1

woordbenoemen → woordbenoeming

woordbenoeming 51.2

woordenboek 2.2.3

woordgeslacht 2.3.6; → *de*-woord; → *het*-woord; → geslacht; → onzijdig; → mannelijk; → vrouwelijk

woordgroep (constituent) Reeks woorden die een eenheid vormt binnen een andere woordgroep of als zinsdeel. Voorbeelden zijn de substantiefgroep (naamwoordelijke constituent), de adjectiefgroep (adjectivische of bijvoeglijk-naamwoordconstituent) en de voorzetselgroep (prepositieconstituent).

woordgroep 51; ↔ constituent; → substantief <dubbele _ groep>

woordsoort Categorie waartoe een woord

behoort. Woordsoorten worden gekarakteriseerd door de combinatiemogelijkheden in de zin. Zo zijn bijvoorbeeld *lidwoord*, *adjectief* en *substantief* combineerbaar tot een naamwoordelijke constituent die in de zin onder meer de functie van subject of object kan vervullen: (*Ik heb liever*) *een mooi boek* (*dan zo' n smakeloos computer-spelletje*). In het Nederlands worden tien woordsoorten onderscheiden: werkwoord, lidwoord, adjectief, substantief, adverbium, pronomen, prepositie, voegwoord, telwoord en tussenwerpsel.

woordvolgorde 42; 42.8; 44.2-44.6; 45.2-

45.3; 43; 48; 49

woordvolgorde <bijzonderheden van > 49

woordvolgorde <functie van de > 43

woordvolgorde <in de bijzin> 45.2

woordvolgorde <in het middenstuk van de zin> 48

woordvolgorde <positie van de werkwoorden in de hoofdzin> 44.2.2

woordvolgorde <positie van het gezegde in de hoofdzin> 44.2.2

woordvolgorde <positie van het subject in de hoofdzin> 44.2.3

woordvolgorde <positie van het subject in de ja/nee-vraag> 44.5.3

woordvolgorde <positie van het subject in de mededelende zin> 44.3.4

woordvolgorde <positie van het subject in de vraagwoordvraag> 44.6.3

woordvolgorde <van de enkelvoudige hoofdzin> 44.2

woordvolgorde <van de gebiedende zin> 44.4.3; 44.4.4; 44.4.5

woordvolgorde <van de ja/nee-vraag> 44.5.2; 44.5.4; 44.5.5

woordvolgorde <van de mededelende zin> 44.3.2; 44.3.3; 44.3.5

woordvolgorde <van de vraagwoordvraag> 44.6.2; 44.6.4

woordvolgorde <volgordeverschil zonder functie> 43.3

woordvorming · woordvorming <van substantieven>

woordvorming <van substantieven> 2.5

worden 13; 13.3; 17

worden <als koppelwerkwoord> 13.3.2

[*Worden* als koppelwerkwoord]

worden <als passief hulpwerkwoord> 13.3.2

[*Worden* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 50

Z

-z- <verandering in -s> 9.2.4; 52.10

z' n 7.1.1; 7.1.2; 7.1.3; · *zijn*

zat 26.10

ze 3.7.1; 3.7.2; 3.7.4; 3.7.6; 3.7.7; 3.8.2;

26.2.3; → *zij*

zeer 9.9

zelf 3.10; 16.1

zelfs 31.3

-*zelf* <uitgang bij wederkerend voornaamwoord> 27.1.3

zelfstandig → _ naamwoord; → _ werkwoord

zelfstandig (gebruikt) voornaamwoord

Zelfstandige voornaamwoorden zijn die voornaamwoorden die het kernwoord van een constituent kunnen zijn. Dat betekent dat ze zelfstandig een zinsdeel kunnen vormen. Zelfstandige voornaamwoorden zijn bijvoorbeeld de persoonlijke voornaamwoorden, en de vragende voornaamwoorden. Sommige soorten voornaamwoorden, bijvoorbeeld de aanwijzende en de onbepaalde, komen zowel zelfstandig als bijvoeglijk voor: *Heb je dat gezien? Dat boek staat in de top-tien!*

zelfstandig naamwoord 51.2.1 ↔ substantief

zelfstandig naamwoord <bepaald _ als topic>

43.1

zelfstandig naamwoord <onbepaald _ als topic> 43.1

zelfstandig naamwoord-constituent → naamwoordelijk constituent

zelfstandig werkwoord Een zelfstandig werkwoord is een werkwoord dat zelfstandig, dus zonder andere werkwoorden, het gezegde van een zin kan zijn. Naast de gewone zelfstandige werkwoorden als bijvoorbeeld *wonen* zijn ook de koppelwerkwoorden zelfstandige werkwoorden. Veel werkwoorden kunnen als zelfstandig werkwoord én als hulpwerkwoord voorkomen; het werkwoord *hebben* komt in de volgende zinnen een keer zelfstandig voor (*had*) en een keer als hulpwerkwoord (*heeft*): *Mijn lerares had vroeger veertien hobo's. Nu heeft ze er op een veiling negen verkocht.*

zelfstandig werkwoord 13.1.2 [*Zijn* als zelfstandig werkwoord]; 13.2.2 [*Hebben* als zelfstandig werkwoord]; 16; 17; 18; 19.5.2 [In de gelegenheid zijn tot iets]; 21; 51.1.1; 51.2.5 [Zelfstandige werkwoorden]

zelfstandige bijzin 46.2

zelfstandige zin → zelfstandige bijzin 46.2

zich 16.1

zien 20.1.2; 46.5

zij 3.7.1; 3.7.2; 3.7.4; 3.7.6

zijn 3.9.1; 7.1.1; 7.1.3; 11.3.3; 11.3.4; 13; 13.1; 14.7.1; 17

zijn <als hulpwerkwoord van tijd> 13.1.2 [*Zijn* als hulpwerkwoord van tijd]

zijn <als koppelwerkwoord> 13.1.2 [*Zijn* als koppelwerkwoord]

zijn <als passief hulpwerkwoord> 13.1.2 [*Zijn* als hulpwerkwoord in passieve zinnen]; 50

zijn <als zelfstandig werkwoord> 13.1.2 [*Zijn* als zelfstandig werkwoord]

zijn <gebiedende vorm> 44.4.1

zin Een grammaticale eenheid die zelfstandig voorkomt of kan voorkomen, en in geschreven taal begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, puntkomma, uitroepeteken of vraagteken. Een zin bestaat in het algemeen uit ten minste een onderwerp en een gezegde. In zinnen die geen (beknopte) bijzinnen zijn, staat de persoonsvorm op de eerste werkwoordspositie. Bijvoorbeeld *Mijn moeder geeft haar planten water, Geef de planten water!* en *Waarom geef jij je planten nooit water?* zijn zinnen. Bijzinnen zijn ook zinnen, maar kunnen niet gemakkelijk als zelfstandig voorkomende eenheid gebruikt worden. De volgende bijzin funktioneert echter wél als zelfstandige eenheid: *Dat hij zich zo heeft kunnen laten gaan!*

zin 42

zin <enkelvoudige en samengestelde _> 38

zin <incomplete _> 44.8

zin <verwijzing naar een _> 3.7.5

zin <verwijzing naar zinnen van voornaamwoordelijk bijwoord> 32.7

zinsdeel Een constituent die in een zin een van de volgende grammaticale functies heeft: onderwerp, gezegde, voorwerp of bepaling.

zinsdeel 45.1; 51

zinsdeelstuk Een zinsdeelstuk is een constituent die deel uitmaakt van een zinsdeel maar die niet zelfstandig als zinsdeel funktioneert. Een goed voorbeeld is de bijvoeglijke bepaling.

zinsdeelstuk 45.1

zinsontleden 51

zinsontleding 51.1

zinsplaats 44.2; 49; → eerste _; → laatste _

zinstypen 42; 42.1; 42.8; 44.1

zinstypen <afwijkende functies van zinstypen> 44.7

zitten 20.2.1

zitten te 25.2

zo <met voegwoord> 35.2.6 [Combinaties met *zo*]

zoals 5.6

zonder 5.5.7; 45.4.4; 46.4

zou(den) 14.3.3; 14.5.2; 19.1.3; ↔ *zullen*

zoveel 10.2.3

zowel 12.7

zowel ... als ... 35.1.2 [*En ... en ...; zowel ... als ...*]

zuidelijk taalgebruik 3.9.1

zullen 11.4.1; 14.1.2; 14.7; 19.1; 20.1.1; · *zou(den)*

zullen <gebruik van _> 19.1.2

zullen <vormen van _> 19.1.1